

**VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDRA**

Eduardo Puškoriaus,
V kurso komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

Proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių (pastarųjų metų Lietuvos teismų
praktikos apibendrinimas ir vertinimas)

Reopening of a Proceeding on the Ground of Newly Furnished Facts (an Evaluative
Summary of the Latest Practice of Lithuanian Courts)

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentas: dr. Rimantas Simaitis

Vilnius 2008

TURINYS

IŽANGA.....	2
I. PROCESO ATNAUJINIMO SAMPRATA.....	KLAIDA! ŽYMELE NEAPIBRĖŽTA.
1. Civilinio proceso atnaujinimo instituto istorinė raida	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
2. Proceso atnaujinimo instituto santykis su teismų sprendimų ir nutarčių kontrolės formomis	11
3. Proceso atnaujinimo paskirtis ir tikslai	16
II. PROCESO ATNAUJINIMO DĖL NAUJAI PAAIŠKĖJUSIŲ APLINKYBIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ IR VERTINIMAS.....	23
1. Terminų praleidimo problema	23
2. Aplinkybių pripažinimo naujai paaiškėjusiomis praktika	30
3. Teisės normos aiškinimo sutapatinimas su naujai paaiškėjusia aplinkybe.....	42
III. DVIGUBO PROCESO PROBLEMATIKA	46
IŠVADOS.....	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60

Ižanga

Temos aktualumas. Pasirinktoji darbo tema aktuali kiekvienam iš mūsų, kaip vienas iš žmogaus teisių apsaugos mechanizmo elementų. Proceso atnaujinimas - tai ekstraordinari, savarankiška bei paskutinioji iš civiliniame procese išskiriamų civilinio proceso stadijų, kurios metu, esant CPK numatytiems pagrindams, patikrinami įsiteisėję teismo sprendimai ir nutartys. Įtvirtinant proceso atnaujinimo institutą siekiama to paties tikslo, kaip ir pakopinėje teismų sprendimų ir nutarčių pagrįstumo kontrolėje – užtikrinti, kad būtų įvykdytas teisingumas. Taipogi, kad visi teismų sprendimai ir nutartys būtų teisėti, reikalauja viešas interesus. Aktualu, kad per visą nepriklausomos Lietuvos laikotarpį proceso atnaujinimo institutas buvo nuolat keičiamas. Tik 1999 metais, įsigaliojus CPK pakeitimams, jis buvo atskirtas nuo kasacinio proceso. Šiuo metu įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių peržiūrėjimo pagrindus bei tvarką numato CPK XVIII skyrius. Proceso atnaujinimas sudaro galimybę ištaisyti teisinę klaidą ir tokiu būdu apginti ir privatų ginčo šalies ir viešą interesą. CPK 365 str. apibrėžtas proceso atnaujinimo tikslas – suteikti šalims galimybę kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo bei sprendimo (nutarties) peržiūrėjimo byloje, užbaigtoje įsiteisėjusiu teismo sprendimu ar nutartimi. Kita vertus, Konstitucijos ir įstatymų nustatyta įsiteisėjusio teismo sprendimo teisinė galia suponuoja jo nekintamumą bei atsiradusių teisnių santykių stabilumą. Proceso atnaujinimo institutas tampa ypatinga, ekstraordinari įsiteisėjusio teismo sprendimo peržiūrėjimo priemonė, taikoma griežtai įstatymo apibrėžtuose rėmuose ir nustatyta tvarka. Minimū institutu yra siekiama, kad nebūtu palikti galioti galimai neteisingi ir nepagrįsti teismų sprendimai, tačiau, tuo pat metu, yra suardoma teismo sprendimu atkurta teisinė taika tarp ginčo šalių. Dėl šių priežasčių tema aktuali kaip praktinio pažinimo dalykas.

Šia tema nėra daug rašyta Lietuvos autorių, tema nagrinėta tik integruotai į kai kurias monografijas, klausimai susiję su proceso atnaujinimu analizuojami kompleksiskai šalia kitų klausimų. Todėl galima teigti, jog tema yra aktuali ir nauja kaip mokslinio pažinimo objektas.

Tyrimo objektas - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ir *apibendrinimai* civilinio proceso atnaujinimo klausimu. Siekiant nuosekliai atskleisti proceso atnaujinimo instituto esmę pirmiausia bus nagrinėjama jo samprata, vieta Lietuvos teisės sistemoje, kartu pateikiama kai kurių užsienio šalių pavyzdžiai. Šie klausimai bus nagrinėjami pirmojoje darbo dalyje. Antroji darbo dalis betarpiškai skirta Lietuvos Aukščiausiojo

Teismo praktikos šioje srityje analizei. Didžiąja dalimi, remiantis pastarųjų metų Aukščiausiojo Teismų praktika, darbe stengiamasi nagrinėti išskylančias praktines problemas, atsirandančias taikant proceso atnaujinimo institutą. Analizuojama, ar sukurti teismų precedentai, nevienareikšmiškai vertinant naujai paaiškėjusius faktus ir įrodymus teismuose, nesudaro prielaidų proceso dalyviams piktnaudžiauti civiliniu procesu, ar visada teismai tinkamai ir efektyviai taiko įstatymų leidėjo įtvirtintus saugiklius ir kriterijus, siekdami išvengti daugkartinio įsiteisėjusių sprendimų peržiūrėjimo, ar tuo nesuardomas teisinis apibrėžtumas bei teisinė taika visuomenėje.

Tyrimo dalykas – norminė ir teorinė medžiaga, susijusi su civilinio proceso atnaujinimu, taip pat Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo praktika, apibendrinimai bei konkrečios bylose ir kita su tuo susijusi medžiaga.

Darbo tikslas – analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką atskleisti civilinio proceso atnaujinimo instituto esmę bei praktines jo taikymo problemas ir tendencijas.

Siekiant šio tikslo, darbui keliami uždaviniai:

1. Analizuoti civilinio proceso atnaujinimo teorinius aspektus bei teisės normas, įtvirtinančias šį institutą, jų raidą Lietuvos teisėje;
2. Atskleisti civilinio proceso atnaujinimo instituto tikslus ir paskirtį;
3. Nagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką bei apibendrinimus, susijusius su civilinio proceso atnaujinimu bei išskirti pagrindines su tuo susijusias problemas.

Metodika. Rašant darbą remiamasi teoriniais ir empiriniais metodais. Dokumentų sisteminės analizės metodo pagalba nagrinėjamos konkrečios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, jų turinys, analizuojamos išvados.

Lyginamasis metodas šiame darbe pasitelkiamas keliais aspektais: siekiant atskleisti paskutinių metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos raidą bei nagrinėjant proceso atnaujinimo instituto sampratą, raidą. Kartu šiuo atveju remiamasi istoriniu metodu. Istorinis metodas padės trumpai apžvelgti proceso instituto raidą Europoje ir Lietuvoje, suprasti jo kilmę, istorinę vietą civiliniame procese, pagaliau – esmę, bei šiuolaikines tendencijas. Sisteminiio metodo pagalba apibendrinama gautoji informacija bei pateikiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizė.

Literatūra. Rašant darbą remiamasi įvairiais literatūros šaltiniais ir visų pirma Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika bei apibendrinimais. Tačiau pirminis šaltinis, be abejo yra Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, taip pat jo komentaras bei specialioji literatūra šiuo klausimu. Rašant darbą pasitelkiami žinomų Lietuvos autorių

V.Nekrošiaus, V.Mikelėno, E.Laužiko, A.Driuko, V.Valančiaus ir eilės kitų darbai, publikuoti periodinėje, mokslinėje spaudoje (“Teisė”, “Jurisprudencija”, “Justitia” ir kt.). Praktinei klausimo pusei atskleisti remiamasi gausia teismų praktika šiuo klausimu, o konkrečiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis konkrečiose bylose bei teismų praktikos apibendrinimais.

Darbo pabaigoje pateikiamas išsamus naudotos literatūros sąrašas.

I. Proceso atnaujinimo samprata

1. Civilinio proceso atnaujinimo instituto raida Lietuvos teisėje

Civilinio proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra aktualus ne tik šių dienų teismų praktikai, tačiau jis sėkmingai tarnavo teisingumui nuo seno. Kad geriau suprastume civilinio proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių vietą šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje, verta atsigręžti atgal ir peržvelgti šio instituto istorinę raidą.

Prancūzijos teisėje (*requete civile* – pranc.) nagrinėjamiems sprendimams ištaisyti (procesui atnaujinti) buvo numatyta eilė atvejų:

- 1) apgaulė (dol personel – pranc.),
- 2) apgaulingi dokumentai, turintys reikšmę teismo sprendimui,
- 3) reikšmingo dokumento nuslėpimas,
- 4) teismo procesiniai nusižengimai,
- 4) atsisakymas priimti ieškinį ir t. t.

Vokiečiai taipogi turėjo galimybių atnaujinti bylą (*Restitucinsklage* – vok.) bei peržiūrėti procesą - tai liudininko melagingi parodymai, turėję reikšmės teismo verdiktui; dokumentų klastotės; neetiškas, tiksliau priešingas įstatymui besibylinėjančių pusių elgesys; ir kas aktualiausia nagrinėjamai temai – tai naujų dokumentų – įrodymų, reikšmingų bylai, ar kito teismo sprendimo, kuriais ginčo pusė negalėjo remtis teisminiame ginče atsiradimas.

Austrai (*Wiederaufnahmeklade* – vok.) ir vengrai mums aktualiu klausimu pažengė toliausiai. Proceso atnaujinimas buvo galimas dar nepasibaigus teisminiam bylinėjimuisi, t. y. civilinio proceso eigoje. Panašios aplinkybės ir argumentai daugeliu atveju sutampa su vokišku procesu, tačiau buvo įvesta stebėtinai įdomi detalė: aplinkybės galėjo tenkinti proceso atnaujinimą net tos, kurios pradžioje teismo buvo ignoruotos kaip nereikšmingos bylai, ar net pasibaigę jų senaties terminai.

Proceso atnaujinimo raida carinėje Rusijoje detalčiai analizuota rusų mokslininko I. E. Engelmano¹, kadangi tarpukario laikotarpiu Lietuvoje vadovautasi 1864 m. carinės Rusijos civilinės teisenos įstatymu (toliau – CTI), kuris parengtas vadovaujantis tuo metu pažangiausių vakarų Europos kontinentinėje dalyje Prancūzijos CPK pagrindų. Tačiau carinės Rusijos CTI buvo atsisakyta aukščiau išvardintų galiojusių eilėje Europos valstybių civilinio proceso atnaujinimo pagrindų sąrašo, o apsisistota ties proceso

---

¹ *Хрестоматия по гражданскому процессу. Городец. Москва 1996. (ЕНГЕЛМАН И. Е. Курс русского гражданского судопроизводства).*

atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, padarant išlygą, kad minėtos aplinkybės bus reikšmingos bylos esmei ta apimtimi, į kurią atsižvelgus, teismas privalės priimti naują sprendimą. Išspręsti klausimą, ar atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių reikšmingų teisingumui aplinkybių, palikta būtent tam teismui, kuris priėmė sprendimą nagrinėjamu klausimu, motyvuojant tuo, kad teismas, priėmęs vienokį ar kitokį sprendimą, gali tinkamiausiai išspręsti naujai paaiškėjusių aplinkybių sąsają su išnagrinėta byla ir įvertinti, atsižvelgiant į naujus, teismo manymu, itin reikšmingus bylai faktus, nesprendžiant naujai bylos esmės, o tik peržiūrint teisingą įstatymo taikymą.

Pažymėtina, kad tuo laikotarpiu nauja aplinkybė buvo laikoma aplinkybė, egzistuojanti sprendžiant bylą, bet kurios ginčo šalys nežinojo ir negalėjo žinoti. „Nauja aplinkybė arba naujas dokumentas iš tikrųjų yra atsiradę jau įvykus teismo sprendimui ir negalėjo būti pateikti teismui, kai byla buvo nagrinėjama ne dėl bylininko kaltės ir jog naujoji aplinkybė arba dokumentas be abejo galėjo nukreipti kitu keliu sprendimą“.² Lietuvoje proceso atnaujinimas buvo vykdomas paduodant prašymus peržiūrėti sprendimą Vyriausiajam tribunolui.

Tarpukario Lietuvoje, 1933 m. įvedus keturių grandžių teismą, CTI 162 straipsnyje buvo numatyta galimybė kreiptis į teismą su prašymu pernagrinėti bylą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ar dėl suklastojimo akto, kuriuo buvo paremtas teismo sprendimas. Naujai atsiradusi aplinkybė turėjo būti nauja ne teismui, o šalims (bylininkams), jei jie jos nežinojo teismo proceso metu, o tuo tarpu apeliaciniam teismui palikta teisė nuspręsti, ar aplinkybė iš tikro yra nauja ir ar ji svarbi bylai. Minėtame įstatyme buvo įtvirtinti šie bylos atnaujinimo pagrindai:

1. Kai iškyla naujos bylos aplinkybė arba kai aktas, kuriuo paremtas sprendimas, esti pripažintas suklastotas.
2. Kai apeliacijos teismo sprendimas esti atkreiptas prieš nestojusį teisman atsakovą, kurio gyvenamoji vieta nebuvo nurodyta.³

Šis istorinis faktas įrodo proceso atnaujinimo sąsają su šių dienų civilinio proceso normomis. Taip pat aktualus nūdienai tas faktas, kad nauja aplinkybė įstatymas ir teismas laikė tokią aplinkybę, kuri jau egzistavo sprendžiant bylą, bet kurios šalys nežinojo tuo metu egzistuojant ir, pabrėžtina, negalėjo žinoti.

Terminas paduoti skundai, paaiškėjus naujai aplinkybei buvo keturi mėnesiai. Nūdienos CPK – trys mėnesiai. Terminų skaičiavimas atitinka šių dienų CPK, kadangi terminas buvo skaičiuojamas nuo sužinojimo dienos, tačiau CPK padaroma išlyga – nuo

---

² MAČYS, V. I. Civilinio proceso paskaitos. Teisių fakulteto leidinys, 1924, p. 303.

³ Ibin., p. 302.

dienos, kai turėjo sužinoti. Įvedamas saugiklis, idant šalims būtų užkirstas kelias proceso vilkinimui.

Tokiu būdu, darytina išvada, kad carinės Rusijos CTI, tarpukario Lietuvos bei šių laikų CPK numatyta įsigaliojusių teismų sprendimų, kuriuos ginčyti nėra daugiau teisinių būdų ir paaiškėja naujos, iki sprendimo įsiteisėjimo nežinomos aplinkybės, kurių pagrindu teismas priimtų kardinaliai besiskiriantį sprendimą ar nutartį, ir kai išnaudotos visos procesinės stadijos, yra vienintelis kelias – proceso atnaujinimas.

Tarybinio laikotarpio Lietuvoje galiojusiame RTFSR Civilinio proceso kodekse, o nuo 1965 m. įsigaliojus 1964 m. LTSR CPK taip pat buvo numatyta įsiteisėjusių teismų sprendimų nutarčių ar nutarimų peržiūrėjimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. RTFSR CPK egzistavo tesimo sprendimo peržiūrėjimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių institutas. Jame buvo numatytas aktualus nagrinėjamai temai pagrindas atnaujinti procesą – kai paaiškėja naujos, turinčios esminę reikšmę bylai aplinkybės, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos tam asmeniui, kuris apie tuos faktus pareiškia.⁴ Tarybiniame CPK 37⁵ skirsnis reglamentavo įsiteisėjusių teismų sprendimų, nutarčių, nutarimų peržiūrėjimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. 1964 m. CPK 365 straipsnis įtvirtino teismų sprendimų peržiūrėjimus dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Numatyti proceso atnaujinimo pagrindai:

1. Esminės bylai aplinkybės, kurios pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinomos.
2. Įsiteisėjusių teismo nuosprendžiu nustatyti žinomai melagingi liudytojo parodymai.
3. Įsiteisėjusių teismo nuosprendžiu nustatyti nusikalstami šalių ar teisėjų padarytos veikos.
4. Teismo sprendimo, nuosprendžio, nutarties arba kito organo nutarimo, kuris buvo pagrindas tam sprendimui, nutarčiai ar nutarimui priimti, panaikinimas.⁶

Kiek bebūtų peikiama anuometinė sistema, jos teismai ar teismų procesai, tačiau įstatymas numatė galimybę ginti pažeistą teisę, naudojant proceso atnaujinimo institutą. Pabrėžtina, kad tarybinis laikotarpis nagrinėjamo procesinio instituto atžvilgiu ir prasme buvo pozityvus. O kiek ir kaip jis buvo naudojamas praktikoje paliekama spręsti teisės mokslo istorikams.

Po nepriklausomybės atkūrimo, atsižvelgiant į naujas gyvenimo realijas, buvo būtina koreguoti teisinę bazę, tuo pat metu neaplenkiant ir civilinio proceso. 1994 m.

---

⁴ ABRAMOVAS, S. Civilinis procesas. – 1948. p. 229 - 230

⁵ Civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios 1964 m., Nr. 19-139.

⁶ ŽĖRUOLIS, J., ČAPSKIS, M. Lietuvos TSR civilinio proceso kodekso komentaras. – Mintis, Vilnius, 1980. p 275.

lapkričio 8 d. priimamas įstatymas dėl LR CPK pakeitimo ir papildymo, kuriame atsiranda vietos kasaciniam skundai ar teikimui, vietoj buvusių teismų sprendimų, nutarčių ir nutarimų peržiūrėjimo.⁷ Tokiu būdu, proceso atnaujinimo pagrindai dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo perkelti į ketvirtąjį CPK skyrių. Tokiu būdu kasacinis procesas apėmė kasacijai nebūdingą procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Minimam laikotarpiu proceso atnaujinimo klausimą pavesta spręsti Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Kasaciniame procese buvo nagrinėjamos proceso atnaujinimo bylos ir kasacinis teismas sprendė panaikinti ar ne teismų sprendimus, nutartis, nutarimus dėl naujai paaiškėjusių pareiškėjui esminių bylos aplinkybių. Būtent šioje proceso atnaujinimo stadijoje esminės naujai paaiškėjusios aplinkybės samprata buvo susieta su pareiškėjo pareiga įrodyti, jog ji bylos nagrinėjimo metu pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinoma.

Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (toliau LAT), atsižvelgiant į jo funkciją ir paskirtį, naujų faktų ar įrodymų vertinimas yra negalimas, nes jo kompetencijai priskiriamas teismų sprendimų teisėtumo tikrinimas. Tokiu būdu, kasacinis procesas susidūrė su situacija, kai paaiškėjus naujoms, iki tol teismams nežinomoms aplinkybėms, Aukščiausias Teismas paprasčiausiai galėjo tik panaikinti žemesnių instancijų teismų sprendimus ar nutartis bei grąžinti bylą nagrinėti iš naujo. Dėka tokios civilinio proceso atnaujinimo praktikos, susidarė situacija, kai šalys turėdavo galimybę vilkinti bei piktnaudžiauti procesu, nes proceso atnaujinimo institutas buvo išskirtas į du atskirus procesus: Aukščiausias Teismas panaikindavo bylose priimtus sprendimus ar nutartis, o pirmos instancijos teismas bylas nagrinėjo iš naujo. Be to, proceso vilkinimas buvo galimas kasacinio skundo padavimo terminų dėka, nes kasacinio skundo padavimas nebuvo ribojamas terminais. Tokiu būdu, procesas galėjo būti atnaujintas praėjus ilgam laiko tarpui. Toks reglamentavimas darė negatyvią įtaką teisinės taikos bei teismo sprendimo stabilumo atžvilgiais.

1998 m. gruodžio 10 d. priimtas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, iš esmės pakeitęs padėtį.⁸ Nuo 1999 m. sausio 1 d., civilinio proceso atnaujinimas buvo išskirtas į visiškai atskirą institutą. CPK buvo papildytas nauju 37 skirsniu „Proceso atnaujinimas“. Tuo būdu, proceso atnaujinimas įtvirtintas, kaip savarankiškas civilinio proceso teisės institutas ir atribotas nuo kasacijos, taip pat buvo išplėstas proceso atnaujinimo pagrindų sąrašas. Iš esmės pakeisti apeliacinis ir kasacinis procesai. Prašymas atnaujinti procesą tapo pirmosios instancijos teismo kompetencijos dalyku, išskyrus dvi išimtis: LAT kompetencijoje liko prašymai atnaujinti

---

⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl LR CPK pakeitimo ir papildymo. Valstybės žinios, 1994, Nr. 93 – 1809.

⁸ Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 1998 m., Nr. 112-3106.

procesą, kai jie grindžiami Europos žmogaus teisių teismo sprendimais ir bet kurios instancijos teismui, kuris išnagrinėjo bylą, esant neteisėtoms sudėties. Tuo būdu, proceso atnaujinimas buvo išskirtas kaip atskiras institutas. Tai leido atsisakyti dvigubo proceso atnaujinant civilines bylas. Anot prof. habil. dr. V. Nekrošiaus, įsiteisėjusio teismo sprendimo (nutarties) turinys iki paaiškėjus naujoms aplinkybėms yra laikomas teisėtu ir pagrįstu, vėliau turinys gali pasikeisti, todėl manoma, kad geriausia patikėti jų tyrimą tam teismui, kurio sprendimas turi būti pakeistas, t. y. pirmosios instancijos teismui, kuris geriausiai žino bylos aplinkybes ir atlieka pagrindinį vaidmenį tiriant faktines bylos aplinkybes procese.⁹

2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame LR CPK proceso atnaujinimas kaip savarankiškas institutas pateiktas trečiojoje CPK dalyje „Teismo sprendimų ir nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formos bei proceso atnaujinimas.“ Proceso atnaujinimo pagrindų sąrašas papildytas dar vienu nauju pagrindu: procesas gali būti atnaujintas, jeigu pirmosios instancijos teismo sprendime (nutartyje) yra padaryta aiški teisė normos taikymo klaida ir sprendimas (nutartis) nebuvo peržiūrėtas apeliacine tvarka.¹⁰ Proceso atnaujinimo pagrindai buvo perimti iš iki 1998 m. gruodžio 10 d. galiojusio CPK, nepaisant to, tai buvo visiškai naujo instituto įtvirtinimas. Taigi, įsigaliojus 1999 m. sausio 1 d. CPK pakeitimams, kasacija ir proceso atnaujinimas tapo galutinai apriboti. Šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos CPK 366 straipsnyje nustatyti proceso atnaujinimo pagrindai:

1. Kai Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismų sprendimai, nutartys ar nutarimai civilinėse bylose prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai ir (ar) jos papildomiems protokolams, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika;
2. Naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu;
3. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyti žinomai melagingi šalies ar trečiojo asmens paaiškinimai, liudytojo parodymai, žinomai melaginga eksperto išvada, žinomai neteisingas vertimas, dokumentų arba daiktinių įrodymų suklastojimas, dėl kurių priimtas neteisėtas arba nepagrįstas sprendimas;
4. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatytos nusikalstamos dalyvaujančių byloje ar kitų asmenų arba teisėjų veikos, padarytos nagrinėjant tą bylą;

---

⁹ NEKROŠIUS, V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002 m., p. 236;

¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340. Str. 366, 1 d., 9 p.

5. Panaikinamas kaip neteisėtas ar nepagrįstas teismo sprendimas, nuosprendis arba kitoks valstybės ar savivaldybių institucijų individualaus pobūdžio aktas, kuris buvo pagrindas tam sprendimui, nutarčiai ar nutarimui priimti;
6. Jeigu viena iš šalių proceso metu buvo neveiksni ir nebuvo atstovaujama atstovo pagal įstatymą;
7. Jeigu sprendime teismas nusprendė dėl neištrauktų į bylos nagrinėjimą asmenų teisių ar pareigų;
8. Jeigu bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas;
- 9) jeigu pirmosios instancijos teismo sprendime (nutartyje) yra padaryta aiški teisės normos taikymo klaida ir sprendimas (nutartis) nebuvo peržiūrėtas apeliacine tvarka. Lietuvos

Respublikos generalinis prokuroras prašymus atnaujinti procesą šiame punkte numatytu pagrindu taip pat turi teisę paduoti ir dėl teismo sprendimų (nutarčių), kurie buvo peržiūrėti apeliacine tvarka¹¹.

Be kita ko šiame skyriuje įvardinti prašymo padavimo terminai, nustatyta prašymo nagrinėjimo tvarka bei galimi sprendimai, aptarta proceso atnaujinimo teisinės pasekmės.

Nežiūrint naujo teisinio sureguliuavimo ir toliau aktualiu klausimu liko “naujai paaiškėjusių aplinkybių” vertinimas teismų praktikoje. Todėl toliau darbe nagrinėjama kas laikytina naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis, ką šiuo klausimu sako teismų praktika.

---

¹¹ *Cit. op.* 10. Str. 366.

2. Proceso atnaujinimo instituto santykis su teismų sprendimų ir nutarčių kontrolės formomis

Siekiant tinkamai suprasti proceso atnaujinimo paskirtį ir vietą civilinio proceso teisėje, verta apžvelgti proceso atnaujinimo sąsają su kitomis teismų sprendimų ir nutarčių kontrolės formomis. Šioje darbo dalyje norisi įvertinti ar visada priimtas teismo sprendimas yra teisingas, ar visada teismas patikrindamas sprendimo teisėtumą visomis instancinės kontrolės formomis gali būti užtikrintas sprendimo ar nutarties teisėtumu? Kokia gi apeliacijos ir kasacijos vieta civiliniame procese ir juo šių dviejų institutų vykdoma teismo sprendimų (nutarčių) kontrolė skiriasi nuo proceso atnaujinimui keliamų tikslų? Kuo skiriasi proceso atnaujinimo, apeliacijos, kasacijos funkcijos ir objektai?

LR CPK 356 straipsnio analizė leidžia daryti išvadą, kad proceso atnaujinimo objektas yra bylos, užbaigtos įsiteisėjusiu teismo sprendimu: pirmojoje instancijoje išnagrinėtos bylos, kuriose yra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas; apeliacine bei kasacine tvarka peržiūrėtos bylos. Pirmosios instancijos neįsiteisėjęs teismo sprendimas gali būti peržiūrimas apeliacine tvarka¹², o įsiteisėjusio sprendimo (nutarties) peržiūrėjimas galimas tik proceso atnaujinimo instituto pagalba.¹³ Kasacija negalima dėl įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka.¹⁴

Apeliacine tvarka peržiūrėti teismų sprendimai ir nutartys įsiteisėja nuo priėmimo dienos.¹⁵ Po apeliacinio sprendimo ar nutarties priėmimo susiklosto situacija, kai įsiteisėjęs apeliacinis sprendimas ar nutartis gali būti peržiūrimi kasacine ar proceso atnaujinimo tvarka. Nors kasacija ir proceso atnaujinimas siekia adekvačių tikslų, tačiau šių institutų uždaviniai skirtingi.

CPK 362 straipsnio 1 dalies analizė rodo, kad kasacinio teismo nutartis yra galutinė ir neskundžiama, t. y. kasacinis procesas yra galutinė teismo sprendimų ir nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma. Susidaro įspūdis, kad tarp CPK 362 straipsnio 1 dalies teiginio, kad kasacinio teismo nutartis yra galutinė ir neskundžiama ir CPK 365 straipsnio 1 dalies teiginio, kad bylos, užbaigtos įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi), procesas gali būti atnaujintas, nėra loginio ryšio. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad proceso atnaujinimo atveju teismo sprendimas ar nutartis nėra skundžiami, o į teismą kreipiamasi su prašymu atnaujinti bylos nagrinėjimą CPK 366 straipsnio 1 dalyje nurodytais pagrindais ir nustačius, kad dėl nurodytų pagrindų keičiasi teismo

---

¹² *Cit. op.* 10, Str. 301, 1 d.

¹³ *Cit. op.* 10, Str. 366.

¹⁴ *Cit. op.* 10, Str. 341, 1 d., 1 p.

¹⁵ *Cit. op.* 10, Str. 331, 6 d.

sprendimu (nutartimi) nustatyta tiesa, o peržiūrėtą teismo sprendimą (nutartį) reikia panaikinti, pakeisti ar priimti naują. Minėtų CPK straipsniu analizė tai pat leidžia patvirtinti bei pateisinti CPK 362 straipsnio 2 dalies turinį.

Teismas nustatinėja materialiąją tiesą. Tai patvirtina teismų praktika: LAT nurodė, kad teismo, kaip savito įrodinėjimo subjekto civiliniame procese funkcijos pasireiškia tuo, kad jis vertina ir tiria šalių pateiktus įrodymus ir daro išvadą apie įrodinėjimo dalyką sudarančių faktų buvimą ar nebuvimą. Teismas konstatuoja tam tikrų aplinkybių buvimą, kai jam nekyla abejonių dėl šių egzistavimo. Tačiau nėra įstatymo imperatyviai nustatyta, kad teismas gali daryti išvadą apie tam tikrų aplinkybių buvimą ar nebuvimą tik tada, kai dėl jų egzistavimo nėra absoliučiai jokių abejonių. Išvadą apie aplinkybių buvimą civiliniame procese teismas gali daryti ir tada, kai tam tikros abejonės dėl faktų buvimo išlieka, tačiau byloje esančių įrodymų visuma, leidžia manyti labiau tikėtina atitinkamą faktą buvus, nei jo nebuvus. Taigi, įrodymų pakankamumas ir fakto įrodytinumas turi būti vertinami visos byloje esančios faktinės medžiagos kontekste, t. y. aptarus ir įvertinus visus byloje esančius įrodymus.¹⁶ Teismas pagrindžia savo sprendimą tik tais įrodymais ir aplinkybėmis, kurios buvo iširtos teismo posėdyje.

Taikant proceso atnaujinimo institutą, t. y. atnaujinus teismo procesą konkrečiu pagrindu, teismas tiesą nustatinėja iš naujo – siekia įsitikinti, ar juridinis faktas, esantis proceso atnaujinimo pagrindu, sąlygoja įsiteisėjusio teismo sprendimo panaikinimą, pakeitimą ar naujo sprendimo (nutarties) priėmimą. Atnaujinus bylos nagrinėjimą, teismas bylą nagrinėja pakartotinai pagal bendrąsias CPK taisykles, tačiau neperžengdamas ribų, kurias apibrėžia proceso atnaujinimo pagrindai.

Kreipdamasis į teismą su kasaciniu skundu, asmuo taip pat mano, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas (nutartis) pažeidžia jo materialines subjektines teises ar įstatymo ginamus interesus. Tačiau kasacinis procesas tik patikrina įsiteisėjusio teismo sprendimo (nutarties) teisėtumą ir pagrįstumą. Tiksliai kasacijos esmę atskleidžia M. Römeris: „teismo sprendimams <...> taikoma tiksli jų teisėtumo kontrolė, čion vadinama kasaciniu teismu. Tai daroma kasaciniu skundu, kuri pavedama patiems bylininkams. Kasaciniu skundu ne pati civilinė ar baudžiamoji byla pavedama iš esmės spręsti, kaip tai daroma apeliacijoje, bet kaip iš tikrųjų apskundžiama kasaciniam teismui pats teismo sprendimas dėl jo neteisėtumo. Čion jau tada kasacinis teismas ne ta išspręstą bylą naujai svarsto ar naujai išsprendžia, bet išsvarsto patį teismo sprendimą, kaip teismo darbą (aktą),

---

¹⁶ LAT CBS 3K-3-803/2002

patikrindamas ar iš tikrųjų yra jame toji neteisė, į kurią nurodo kasatorius.¹⁷ Darytina išvada, kad kasacijos objektas yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, bet ne pati byla. Kasacinis teismas apskūstus teismų sprendimus ir nutartis patikrina teisės taikymo aspektu, vadovaudamasis pirmosios ir apeliacinės instancijos nustatytais aplinkybėmis. Tai reiškia, kad kasaciniame procese nenustatinėjama materialioji tiesa ir byla pakartotinai nenagrinėjama pagal bendrąsias proceso taisykles.

Iš aukščiau apžvelgto, prieiname išvados, kad kasacijos ir proceso atnaujinimo funkcijos yra skirtingos. Jei kasaciniame procese, siekiant vienodo teisės taikymo ir aiškinimo, yra taisomos teisės taikymo klaidos, tai proceso atnaujinimo procese siekiama nustatyti materialiąją tiesą bei panaikinti ar pakeisti teismo sprendimą ar nutartį. Taigi, galima teigti, kad proceso atnaujinimo stadijos paskirtis – ne ištaisyti teisės taikymo klaidas ir nepaversti proceso atnaujinimo instituto dar viena teismų kontrolės forma.

Abiejų analizuojamų procesų tikslai sutampa – nepalikti galioti galimai neteisingų teismų sprendimų ar nutarčių. Tačiau priežastys, kurios sąlygoja teismo sprendimo (nutarties) neteisingumą, yra skirtingos. Teismo sprendimas (nutartis), peržiūrimas kasacine tvarka, gali būti neteisėtas ir nepagrįstas dėl jame esančios teisės taikymo klaidos, dėl materialinės ar procesinės teisės normų pažeidimo turinčio esminės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui, jei šis pažeidimas turėjo esminę reikšmės sprendimo (nutarties) priėmimui. Proceso atnaujinimo atveju, įsiteisėję teismo sprendimai negali būti keičiami arba naikinami ir priimami nauji dėl juose esančių teismo klaidų. Atnaujinus procesą byloje, užbaigtoje įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi) dėl proceso atnaujinimo pagrindų, gali būti nustatoma kitokia tiesa, nei nustatyta įsiteisėjusioje teismo nutartyje (sprendime). Tai sąlygoja įsiteisėjusio teismo sprendimo ar nutarties pakeitimą, panaikinimą ir naujo sprendimo priėmimą. Vadinasi, įstatyme nustatytu proceso atnaujinimo pagrindu turi būti tokie juridiniai faktai, kurie nėra teismo klaidos. Proceso atnaujinimo pagrindu pripažįstami tik juridiniai faktai, kurie bylos nagrinėjimo metu objektyviai egzistavo, tačiau nebuvo ir negalėjo būti žinomi bylą nagrinėjančiam teismui, šalims ir kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims.¹⁸ Reiškia, kad juridinių faktų paaiškėjimas negali priklausyti nuo šalių valios. Tokia juridinių faktų sudėtis bei nagrinėjamos temos esmė – įtvirtinti LR CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte: procesas gali būti atnaujintas, jeigu naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu.

---

¹⁷ BIRMONTIENĖ, T., JARAŠIŪNAS, E., KŪRIS, E., MAKSIMAITIS, M., MESONIS, G., NORMANTAS, A., PUMPUTIS, A., VAITIEKIENĖ, E., VIDINSKAITĖ, S., ŽILYS, J. Lietuvos konstitucinė teisė: Vadovėlis.-Vilnius. Lietuvos Teisės Universiteto Leidybos centras, 2001.

¹⁸ *Cit. op.* 9, p. 237.

Teismas, priėmęs nutartį atnaujinti procesą, bylą nagrinėja pakartotinai pagal bendrąsias taisykles, tačiau neperžengdamas ribų, apibrėžtų proceso atnaujinimo pagrindais. Teismas iš naujo nagrinėja bylą ir nustato ar juridiniai faktai, kurie yra proceso atnaujinimo pagrindai, sąlygoja kitokią tiesą, kuri buvo nustatyta ir įtvirtinta įsiteisėjusiame teismo sprendime. LAT nuomone, „Jeigu yra pagrindas manyti, kad dėl pareiškėjo nurodytų aplinkybių byloje priimti teismo sprendimai neteisėti ar nepagrįsti, procesas turi būti atnaujintas. Proceso atnaujinimą reglamentuojančios normos turi būti taikomos ne formaliai, bet atsižvelgiant į šio procesinio instituto paskirtį bei į įstatymo leidėjo ketinimus. Bet kuris pareiškėjo nurodytas pagrindas turi būti analizuojamas visų bylos aplinkybių kontekste, siekiant išaiškinti, ar jis leidžia protingai abejoti byloje priimtų teismo sprendimų teisėtumu ir pagrįstumu. Spręsdamas šį klausimą, teismas neturi vadovautis vien formaliais argumentais, o privalo remtis teisės normose įtvirtintais sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais.“¹⁹

Vadinasi, proceso atnaujinimo tikslas yra nustatyti materialiąją tiesą byloje bei ją nagrinėjant iš naujo, atsižvelgiant į proceso atnaujinimo pagrindą, kuris nulemia naujo teisingo sprendimo (nutarties) priėmimą. Taip eliminuojamas neteisingas sprendimas. Atkreiptinas dėmesys, kad įtvirtinus tokį proceso atnaujinimo tikslą, proceso atnaujinimas yra galutinai atribotas nuo kasacijos, o kasacija lieka išimtinė teismo sprendimų (nutarčių) kontrolės forma. Tačiau CPK įtvirtintų proceso atnaujinimo pagrindų analizė bei teismų praktika parodo, kad proceso atnaujinimo stadijoje yra nustatinėjama ne tik materialioji tiesa, tiriamos faktinės aplinkybės, siekiant nepalikti galioti ydingo teismo sprendimo, bet tuo pačiu peržiūrimi įsiteisėję teismo sprendimai (nutartys) dėl juose padarytų teisės taikymo klaidų. LAT nagrinėtoje byloje konstatuojama, kad: „Proceso atnaujinimo institutas padeda užtikrinti, kad nebūtų palikti galioti galimai neteisėti ir nepagrįsti teismo sprendimai tais atvejais, kai teismo padarytų teisės ar fakto klaidų nepavyko ištaisyti apeliacine ar kasacine tvarka.“²⁰

Taigi, remiantis CPK įtvirtinto proceso atnaujinimo instituto normomis bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika, galima daryti išvadą, kad proceso atnaujinimo funkcija skiriasi nuo kasacijos funkcijos, t. y. jei kasaciniame procese, siekiant vienodo teisės taikymo ir aiškinimo, yra taisomos teisės taikymo klaidos, tai proceso atnaujinimo procese to neturi būti siekiama, nepadarant proceso atnaujinimo instituto dar viena teismų sprendimų (nutarčių) kontrolės forma. Proceso atnaujinimo tikslas yra nustatyti materialiąją tiesą byloje, nagrinėjant iš naujo pagal bendrąsias

¹⁹ LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis *c. b. J. A. v. AB „Žaibas“*, Nr. 3K-7-522/2004., kat. 118.;

²⁰ LAT CBS 2003 m. vasario 26 d. nutartis *c. b. L. C. S. v. M. G., K. B., D. B.* ir kt. Nr. 3K-3-229/2003, kat. 118.

procesu taisyklės bei atsižvelgiant į proceso atnaujinimo pagrindą, kuris gali nulemti naujo ir teisingo sprendimo (nutarties) priėmimą. Įtvirtinus tokį proceso atnaujinimo tikslą, nebelieka abejonių, kad proceso atnaujinimas tampa galutinai atribotas nuo kasacijos, kasacija lieka išimtinė teismo sprendimų (nutarčių) pagrįstumo kontrolės forma, o proceso atnaujinimas tampa ekstraordinarus būdas peržiūrėti įsiteisėjusius teismo sprendimus (nutartis).

3. Proceso atnaujinimo paskirtis

Proceso atnaujinimo instituto esmės ir paskirties atskleidimas ypač reikšmingas teisingam šio instituto supratimui ir reglamentavimui teismų praktikoje. Pagrindinė teismų funkcija yra teisingas šalių ginčo sprendimas. Kiekvienas sprendimas turi būti pagrįstas ir teisėtas, priimtas pritaikant reikiamą įstatymą, remiantis nustatytomis bei patikrintomis bylos nagrinėjimo metu faktinėmis aplinkybėmis. Teismas remiasi tomis aplinkybėmis ir įrodymais, kurie pateikiami ir kuriuos galima nustatyti bei iširti ginčo nagrinėjimo metu. Tačiau, laikui bėgant, galima situacija, kai ginčo šalims paaiškėja iki tol nežinomos bylos faktinės aplinkybės, turinčios esminę reikšmę bylai, t. y. jeigu jos būtų buvusios žinomos nagrinėjant bylą, būtų priimtas kitas sprendimas.²¹ Neretas atvejis, kai išnagrinėjus bylą bei įsiteisėjus teismo sprendimui (nutarčiai), paaiškėja naujų faktinių aplinkybių, kurios kelia abejonių priimtu teismo sprendimu ar proceso tinkamumu. Galimos situacijos, kai bylos nagrinėjimo metu šalys ir teismas nežinojo ir neturėjo galimybės sužinoti svarbių bylai aplinkybių, kurios būtų kardinaliai pakeitusios teismo priimtą sprendimą (nutartį). Net išnagrinėjus bylą, neretai paaiškėja, kad teismo sprendimas yra priimtas remiantis suklastotais ar melagingais įrodymais, klaidinga eksperto išvada ar neteisingos sudėties teismo. Tokiu atveju, būtina bylą vertinti, atsižvelgiant į naujai paaiškėjusias aplinkybes ir įsitikinti, ar byla išnagrinėta teisingai.²² Įsiteisėjus teismo sprendimui ar nutarčiai, kurie pažeidžia asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus, įstatymo leidėjo numatyta galimybė kreiptis asmenims į teismą dėl bylos atnaujinimo ir teismo sprendimo peržiūrėjimo.

Kyla klausimas – kaip teismui elgtis paaiškėjus naujoms, iki tol nežinomoms aplinkybėmis, galėjusiomis ar galinčiomis turėti reikšmės teismo sprendimui? Tuo tikslu įstatymo leidėjas įtvirtina civilinio proceso atnaujinimo institutą ir nustato, jog “Bylos, užbaigtos įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi), procesas gali būti atnaujintas<...>Prašymą atnaujinti procesą gali paduoti šalys ir tretieji asmenys, taip pat neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys, jeigu įsiteisėjęs sprendimas ar nutartis pažeidžia jų teises ar įstatymų saugomus interesus. Prašymus dėl proceso atnaujinimo, siekiant apginti viešąjį interesą, šiame skyriuje nustatyta tvarka gali paduoti Lietuvos Respublikos

²¹ LAT CBS 2006 m. birželio 19 d. Nutartis *c. b.* UAB „Vytauto parkas“ v Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-415/2006, kat. 124,-.2.2, 124.6(S).

²² LAUŽIKAS,, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. II t., p. 357.

generalinis prokuroras”²³. Akivaizdu, kad verta apžvelgti teisinės prielaidas proceso atnaujinimui.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis nustato, kad “Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą”²⁴. Tai absoliuti norma, įtvirtinanti teisminės gynybos garantijas. “Teisminės gynybos garantija reiškia žmogaus teisę kreiptis į teismą su skundu, prašymu ar pareiškimu ir kartu teismo pareigą – išnagrinėti tokį skundą ir priimti dėl jo teisėtą, teisingą ir pagrįstą sprendimą” – rašo Konstitucijos komentaro autoriai²⁵. Vadovaujantis šia norma galime daryti išvadą, jog kiekvienas žmogus bet kuriuo momentu laisvai ir nevaržomai gali kreiptis į teismą, siekdamas atstatyti teisingumą, apginti savo teises ar teisėtus interesus. Tačiau baudžiamieji, civiliniai, administraciniai įstatymai nustato tam tikras ribas, terminus bei kitas taisykles nustatančias teismo ginčų sprendimo ribas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra pasisakęs, kad „konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą, aiškinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, suponuoja ir tai, kad įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad bendrosios kompetencijos ar <...> specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui.“²⁶

Šis išaiškinimas buvo plėtojamas paskesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose.

Pirma, 2006 m. kovo 28 d. nutarime Teismas konstatavo, kad „iš Konstitucijos kylanti bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema suponuoja tai, kad bet kuri pirmosios instancijos bendrosios kompetencijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismui.“²⁷ Remiantis Konstitucinio Teismo aiškinimu, teismų instancinės sistemos paskirtis – ištaisyti galimas žemesniųjų instancijų teismų bet kurias fakto ar teisės klaidas ir tokiu būdu apsaugoti asmens ir visuomenės teises.

Antra, Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime išaiškino, kad „Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, jog teisingumą vykdo tik teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas.<...> Vien formaliai vykdomas teisingumas

---

²³ *Cit. op.* 10, Str. 365.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais iki 2006 m. birželio 1 d.). Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. – Vilius, 2000. P. 222.

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 7-254.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 36-1292.

nėra tas teisingumas, kurį įtvirtintas, saugo ir gina Konstitucija.“²⁸

Konstitucinio Teismo konstatuota, kad “Iš Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies teismams kyla pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus (Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas). Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet – svarbiausia – tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas)”²⁹.

LR CPK XVIII³⁰skyriuje įtvirtintas proceso atnaujinimo institutas, kuris numato, kad procesas, užbaigtas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, gali būti atnaujintas CPK 365 – 374 straipsniuose nustatytais pagrindais ir tvarka. CPK 365 str. numato atvejus, kai suinteresuoti asmenys gali kreiptis į teismą su prašymu, kad būtų įvertintos naujai paaiškėjusios bylos faktinės aplinkybės. Tai dar viena išimtinė galimybė apginti pažeistas teises ir įstatymo saugomus interesus bei kreiptis į teismą su prašymu atnaujinti procesą tikslu peržiūrėti teismo sprendimą ar nutartį naujai paaiškėjusių esminių bylai aplinkybių kontekste.

Dažniausiai proceso atnaujinimo institutas naudojamas tada, kai suinteresuotas asmuo nebeturi galimybės apginti pažeistas teises ir interesus kitais teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės – instancinės sistemos būdais. Įstatymų leidėjas, nustatydamas proceso atnaujinimo institutą, siekė to paties tikslo, kaip ir nustatydamas teismų sprendimų instancinės kontrolės mechanizmą (apeliaciją ir kasaciją) – užtikrinti, kad būtų įvykdytas teisingumas. Proceso atnaujinimo institutas leidžia maksimaliai užtikrinti, kad nebūtų palikti galioti galimai neteisėti ir nepagrįsti teismo sprendimai tais atvejais, kai teismo padarytų fakto ar teisės klaidų nepavyko ištaisyti apeliacine ar kasacine tvarka. Todėl procesas privalo būti atnaujintas, jeigu yra pagrįstas pagrindas manyti, kad dėl pareiškėjo nurodytų aplinkybių, kurias jis įvardija kaip proceso atnaujinimo pagrindą, byloje priimti teismų sprendimai ar nutartys gali būti neteisėti ar

---

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 4,165 straipsnių atitikties Konstitucijai. Byla Nr. 26/07.

²⁹ *Cit. op.* 13.

³⁰ *Cit. op.* 10.

nepagrįsti.³¹ Kitoje LAT nutartyje konstatuota, kad proceso atnaujinimo tikslas – užtikrinti teisingumo vykdymą bei tinkamą teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą, siekiant patikrinti, ar įsiteisėję teismų sprendimai (nutartys) nepažeidžia įstatymais saugomų asmenų interesų ir teisių.³²

Atkreiptinas dėmesys, kad civiliniame procese ginčo sprendimas yra privatus šalių reikalas. Nepaisant to, šalia privatinės teisės atsiranda vietos ir viešajai teisei. Viešasis interesas pasireiškia visuomenės poreikiu į sąžiningą ir teisingą bylos išnagrinėjimą. Kadangi šiuo atveju iškeliamas socialinės ir teisinės taikos įtvirtinimas tarp visuomenės narių, kas įmanoma priimant byloje teisingus ir pagrįstus sprendimus. Darbe nagrinėjamo proceso atnaujinimo instituto vienas iš ypatumų yra tai, kad šio instituto vienu iš prioritetų yra laikomas viešo intereso gynimas. Tačiau, reiktų atkreipti dėmesį, kad proceso atnaujinimo byloje ginant viešą interesą, jokių būdu neišnyksta ar yra nuvertinama privataus intereso gynyba, kadangi teismui atnaujinus bylą, kartu sprendžiamas šalių ginčas ir yra vykdomas teisingumas. Nors teismas ir yra valstybės institucija, tačiau reiktų pabrėžti, kad nagrinėjamu atveju, viešasis interesas anaipol nėra vien valstybės interesas. Profesorius V. Mikelėno pastebėta, kad: „...nagrinėjant kiekvieną civilinę bylą, šalia privataus šalių intereso, neabejotinai egzistuoja ir viešasis – visuomenės interesas, kad teismas bylą išnagrinėtų teisingai, sąžiningai ir operatyviai.“³³

CPK 365 str. apibrėžtas proceso atnaujinimo tikslas – suteikti šalims galimybę kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo bei sprendimo (nutarties) peržiūrėjimo byloje, užbaigtoje įsiteisėjusiu teismo sprendimu ar nutartimi. Kita vertus, Konstitucijos ir įstatymų nustatyta įsiteisėjusio teismo sprendimo teisinė galia suponuoja jo nekintamumą bei atsiradusių teisnių santykių stabilumą. Proceso atnaujinimo institutas tampa ypatinga, ekstraordinari įsiteisėjusio teismo sprendimo peržiūrėjimo priemonė, taikoma griežtai įstatymo apibrėžtuose rėmuose ir nustatyta tvarka. Minimū institutu yra siekiama, kad nebūtu palikti galioti galimai neteisingi ir nepagrįsti teismų sprendimai. Tačiau, tuo pat metu, yra suardoma teismo sprendimu atkurta teisinė taika tarp ginčo šalių.³⁴

Anot prof. habil. dr. V. Nekrošiaus: „Esminis kiekvieno teismo sprendimo bruožas yra jo teisinė galia (res judicata), kurią lemia siekis padaryti sprendimą galutinį, nepakeičiamą ir stabilų, bei užtikrinti teisinę ginčo šalių santykių taiką.“³⁵ Verta atsakyti į

³¹ LAT CBS 2001 m. vasario 21 d. nutartis *c. b. J. M. v Kretingos rajono savivaldybė*, Nr. 3K-3-183/2001, kat. 118.

³² LAT CBS 2007 m. gegužės 8 d. nutartis *c. b. T. J., J. R. v D. Ž.*, Nr. 3K-3-198/2007, kat. 124.2.2.

³³ MIKELĖNAS, V. Civilinis procesas. Pirma dalis. Vilnius: Justitia, 1997 m., p. 197.

³⁴ LAT CBS 2004 m. balandžio 14 d. Nutartis *c. b. „Sekundės bankas“ v A. S.*, Nr. 3K-3-233/2004, kat. 118.

³⁵ NEKROŠIUS, V., Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Justitia, Vilnius 2002. P. 235.

klausimą: koku keliu eiti ir kaip spręsti atsiradusį prieštaravimą tarp sprendimo stabilumo ir materialiosios tiesos nustatymo? Teismo sprendimo stabilumas iš tiesų yra nepaprastai svarbus visuomenėje, kurios ūkio gyvenimas grindžiamas privačios nuosavybės rinkos ekonomika: teismo sprendimo kaitaliojimas keletą kartų neleistų kurti stabilų nuosavybės, verslo ar kitokių santykių, be ko neįmanoma visuomenės ekonominė ir socialinė pažanga. Taip yra siekiama užtikrinti harmoniją valstybėje.³⁶

Kita vertus, kiekvieno teismo priimto sprendimo nepakeičiama teisinė galia turi būti suderinta su maksimaliu jo teisingumu, t.y. kiekvienas sprendimas turi atitikti materialios tiesos reikalavimus, o pagrindinė šio reikalavimo sąlyga yra teisingai nustatytos ir ištirtos bylos aplinkybės, tinkamai pritaikytos teisės normos. Negalima pripažinti teisingu teismo sprendimo, kuris neatitinka tikrosios ginčo šalių padėties materialinės teisės prasme. Teismo sprendimas, paremtas tik šalių pateiktais įrodymais, dažnai tėra teisingumo bei teisėtumo iliuzija, kadangi sugebėjimas įrodyti savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrįstumą didžiąja dalimi priklauso nuo šalies ar jos atstovo teisinio išprusimo, gudrumo, sugebėjimo manipuliuoti faktais. Kai proceso baigtis didžiąja dalimi priklauso nuo įgyvendintų sąlygų, negalima teigti, jog garantuojamas teisėtas ir teisingas sprendimo, atitinkančio tikrąją šalių padėtį materialinės teisės prasme, priėmimas.³⁷

Materialiosios tiesos ir sprendimo stabilumo ir nekintamumo prieštaravimą sukelia tai, kad teismai priimdami sprendimą paprastai remiasi tam tikru momentu egzistavusiomis faktinėmis aplinkybėmis, kurias jiems pavyksta atskleisti bylos nagrinėjimo metu, nes išsamiai nustatyti ir ištirti visas aplinkybes trukdo netikslūs ar klaidingi šalių paaiškinimai, ne visų įrodymų byloje ištyrimas, teismo galių ribojimas rinkti įrodymus savo iniciatyva. Pasitaiko, kad jau išnagrinėjus bylą ir įsiteisėjus sprendimui, gali paaiškėti naujų teisinių ar faktinių aplinkybių, dėl kurių galima suabejoti priimtu teismo sprendimu ar vykusio teismo proceso tinkamumu. Taip gali atsitikti dėl įvairių priežasčių. Pavyzdžiui, nagrinėjant bylą nei byloje dalyvaujantys asmenys, nei teismas nežinojo svarbių faktinių aplinkybių, kurios būtų lėmusios kitokią bylos baigtį, o jos sužinomos tik įsiteisėjus teismo sprendimui. Taip pat gali paaiškėti, kad teismo sprendimas priimtas asmeniui, kuris apskritai nebuvo įtrauktas į bylos nagrinėjimą. Jau išnagrinėjus bylą, gali paaiškėti, kad sprendimas buvo priimtas remiantis melagingais šalių parodymais, klaidinga eksperto išvada, suklastotais įrodymais ar neteisėtos sudėties

---

³⁶NEKROŠIUS, V. Teisingo sprendimo sąvoka civilinio proceso mokyklose. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2, p. 64.

³⁷ *Cit. op.* 19, p. 65.

teismo. Tokiais atvejais būtina visą bylą įvertinti atsižvelgiant į naujai paaiškėjusias aplinkybes ir įsitikinti, ar byla jas įvertinus išnagrinėta teisingai.³⁸

Siekiant suderinti teisinio apibrėžtumo ir stabilumo principą su materialios tiesos nustatymu bei teisingumo įgyvendinimu, įstatymų leidėjas proceso atnaujinimo procedūrą išskaidė į tris dalis: pareiškimo atnaujinti procesą priėmimo, klausimo dėl proceso atnaujinimo sprendimo ir bylos atnaujintame procese nagrinėjimo. Tokiu būdu, siekiant užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, CPK 368 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prašymas atnaujinti procesą negali būti paduodamas neterminuotai. Prašymas proceso atnaujinimui gali būti paduotas per tris mėnesius nuo tos dienos, kai suinteresuotas asmuo sužinojo ar galėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą. Tuo pat metu, įstatymo leidėjas nepaneigia teisės būti išklausytam principo ir suteikia galimybę kreiptis dėl procesinio termino atnaujinimo, taikant CPK 78 straipsnį.

Štai civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2006, LAT teisėjų kolegija konstatuoja, kad prašymas atnaujinti procesą užbaigtoje civilinėje byloje paduodamas ir toks prašymas nagrinėjamas atsižvelgiant į CPK XVIII skyriaus proceso normų nustatytą tvarką ir sąlygas. CPK 368 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prašymas atnaujinti procesą byloje pateikiamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą. Spręsdamas prašymo atnaujinti procesą priėmimo klausimą teismas patikrina, ar toks prašymas atitinka CPK 369 straipsnio reikalavimus, tarp jų ir pagal CPK 369 straipsnio 1 dalies 4 punktą aplinkybes, kuriomis pareiškėjas grindžia nustatyto trijų mėnesių termino prašymui paduoti skaičiavimą. Jeigu pareiškėjo nurodomos šio termino skaičiavimo aplinkybės nepagrindžia to, kad prašymas paduodamas neviršijant šio termino ribų, teismas CPK nustatyta tvarka išsprendžia tokio prašymo trūkumų šalinimo klausimą (CPK 370 straipsnio 1 dalis). Jei po prašymo dėl proceso atnaujinimo priėmimo nustatoma, kad toks prašymas buvo paduotas praleidus trijų mėnesių terminą, ir šio termino atnaujinti pareiškėjas neprašo, tai teismas nutartimi atsisako atnaujinti procesą byloje (CPK 75 straipsnio 1 dalis, 370 straipsnio 3 dalis).³⁹

Atkreiptinas dėmesys, kad prašymas atnaujinti terminą yra ribojamas CPK 368 str. 2 d. nustatytu naikinamuoju terminu. Praėjus daugiau, kaip penkeriems metams nuo teismo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo dienos, prašymo atnaujinti procesą padavimo

---

³⁸ *Cit. op.* 9, p. 357.

³⁹ LAT CBS 2006 m. gegužės 29 d. nutartis *c. b.* B. J. v UAB „Lietgalis“, Nr. 3K-3-356/2006, kat. 124.2.2 (S).

terminas jokiais aplinkybėmis negali būti atnaujintas, išskyrus, kai proceso atnaujinimo pagrindas yra Europos žmogaus teisių teismo sprendimas.

Praėjus nurodytam terminui, teismo sprendimas tampa nekeičiamas ir absoliučiai stabilus. Tokiu reglamentavimu įstatymų leidėjas siekia užtikrinti proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principus, padedančius užkirsti kelią proceso vilkinimui.

Tačiau civilinėje byloje, nagrinėtoje 2006 m., Nr. 3K-3-346/2006 LAT kolegija pasisako, kad nėra galimas teisės aktų aiškinimas pažodžiui. Teismas, taikydamas net ir pakankamai aiškiai suformuluotas teisės normas, turi atsižvelgti į jų paskirtį, sisteminių ryšių su kitomis teisės normomis, reglamentuojančiomis aktualius visuomenės santykius. Iš Konstitucijos kylanti teismo, kaip vienintelės vykdančios teisingumą institucijos, priedermė teisingai išspręsti kiekvieną bylą teisingai, lemia tai, kad teismas ne tik iš esmės nagrinėdamas materialinį teisinį ginčą vadovautųsi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, bet šiuos principus taikytų sprenddamas procesinio pobūdžio klausimus, t. y. kurie yra ar gali būti pagrindu sukurti prielaidas pradėti iš esmės spręsti kilusį materialinį teisinį ginčą, o tokį ginčą nagrinėjant užtikrinti nuosavybės neliečiamumo, teisėtų lūkesčių ir visokeriopos civilinių teisinių gynybos principų įgyvendinimą.⁴⁰

Įstatymo leidėjo įtvirtintas proceso atnaujinimo institutas, siekiant suderinti teisinio apibrėžtumo ir stabilumo principus su teisingumo įgyvendinimu bei materialiosios tiesos nustatymu, yra išimtinė teismo sprendimo (nutarties) pagrįstumo ir teisėtumo kontrolės forma. Proceso atnaujinimo institutas visais atvejais turi būti naudojamas tik išimtiniais atvejais, atsižvelgiant proceso atnaujinimo tikslus. Esant situacijai, kai skiriasi teismų praktika, teismas turėtų proceso atnaujinimo klausimą vertinti visų aplinkybių kontekste, procesines normas taikyti atsižvelgiant į materialiosios tiesos nustatymo tikslus, siekiant teisės principų sisteminio įgyvendinimo. Pažymėtina, kad teisės normų aiškinimas galimas civilinio proceso principų kontekste, negalimas imperatyvių normų nepaisymas, remiantis vienu teisės principu, nes tuo pačiu gali būti pažeidžiami kiti esminiai civilinio proceso principai, sukuriamos prielaidos piktnaudžiavimui. Reiktų atsižvelgti į tai, kad proceso atnaujinimas yra paskutinė asmenų galimybė apginti savo pažeistas teises ir ji privalo būti naudojama tik išimtiniais atvejais, tiksliai įstatyme reglamentuotais pagrindais, tvarka ir terminais, nustatytais stengiantis maksimaliai subalansuoti minėtų teisinių principų prieštarą.

---

⁴⁰ LAT CBS 2006 m. gegužės 17 d. nutartis *c. b. J. O. v E. M. , J. A. ir J. A.* Nr. 3K-3-346/2006, kat. 124.2.7 (S).

II. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių problemų analizė ir vertinimas

1. Terminų praleidimo problema

Šioje dalyje verta apžvelgti problemas, susijusias su proceso atnaujinimo terminų taikymu bei ištirti kiek tiksliai ir kokia apimtimi teismai laikosi civilinio proceso atnaujinimo instituto nustatytų imperatyvų procesinių terminų atžvilgiu. Žinia, kad susiklosčiusioje teismų praktikoje ne visada laikomasi įstatymo reglamentuotų procesinių terminų. Todėl aktualu atskleisti motyvus, kuriais remiantis teismai nukrypsta nuo terminų skaičiavimo taisyklių ir atsakyti į klausimą: kiek ir kokia apimtimi galimas imperatyvo ignoravimas teismui? Kuo pateisinamas ir ar išvis galima pateisinti procesinių terminų sutrumpinimą? Teismams problema kyla iš siekio užtikrinti teisingo teismo sprendimo priėmimą, atitinkantį materialios tiesos reikalavimus, kuriam priimti reikalinga teisingai ir išsamiai ištirti visas faktines aplinkybes, turinčias neabejotinai esminę reikšmę nagrinėjamai bylai. Šis reikalavimas ne visada yra įgyvendinamas civiliniame procese, nes klaidingi ir neišsamūs šalių paaiškinimai, ne visų įrodymų ištyrimas, teismo galių ribojimas rinkti įrodymus savo iniciatyva lemia tai, kad teismas turi pasitenkinti tomis aplinkybėmis, kurių esant ar nesant pavyksta nustatyti bylos nagrinėjimo momentu.⁴¹

LR CPK 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad nagrinėdami civilines bylas teismai klauso tik įstatymo ir galiojančią teisę teismai taiko ir aiškina vadovaudamiesi teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais. Šių principų išaiškinimas siekia net Romos laikus. Jie reiškia visų asmenų lygybę įstatymui, draudimą kam nors daryti įstatymų normų išimtis, reikalavimą, kad kiekvienas sprendimas būtų žingsnis visuomenės gerovės link, ir siekį aiškinti įstatymą ne paraidžiui, bet stengiantis išaiškinti tikrąją įstatymų leidėjo valią.⁴²

Laikantis pagrindinių teisės principų, Lietuvos Respublikos įstatymuose bei Konstitucijoje nustatyta, kad įsiteisėjusio teismo sprendimo galia suponuoja nekintamumą bei teisinių santykių stabilumą. Koncentruotumo principu siekiama, kad byla būtų išspręsta per kiek galima trumpiausią laiką. Tai reiškia, kad siekiama per kiek įmanoma trumpesnę laiką nustatyti tiesą byloje, priimti teisingą sprendimą (nutartį) ir sukurti teisinę taiką tarp ginčo šalių. Kita vertus, nenuginčytina aksioma, yra tai, kad esminis teisinės

⁴¹ *Cit. op.* 35, p.235.

⁴² DRIUKAS, A., JOKUBAUSKAS, Č., KOVEROVAS, P., LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., PETRAUSKAITĖ, D., RAMELIS, K., SIMNIŠKIS, A., STRIPEIKIENĖ, J., VALANČIUS, V., VIŠINSKIS, V., Civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia. 2004, Str. 3.

sistemos ir teismo tikslas yra priimti vienintelį teisingą, nekintamą sprendimą nagrinėjamoje byloje. Todėl proceso atnaujinimo institutu siekiama nepalikti galioti galimai neteisingų ir nepagrįstų teismo sprendimų nepaisant aplinkybės, kad siekiant tikslo yra sugriaunama teismo sprendimu (nutartimi) sukurta teisinė taika tarp šalių.

Kaip minėta, proceso atnaujinimas yra ypatinga įsiteisėjusio teismo sprendimo peržiūrėjimo priemonė ir taikoma išimtinai įstatymo nustatytais atvejais bei tvarka. Siekiant užtikrinti teisinių santykių stabilumą, prašymas atnaujinti civilinį procesą negali būti paduodamas neterminuotai. Nustatydamas terminą proceso atnaujinimui, įstatymo leidėjas siekė suderinti proceso atnaujinimo tikslus bei tuo pat metu užtikrinti teisingumo ir teisinės valstybės principus, t. y. nustatyti ribą, iki kada įsiteisėjęs teismo sprendimas (nutartis) gali būti peržiūrėti, esant įstatymo numatytoms aplinkybėms tam, kad būtų pašalinti galimai neteisėti teismų sprendimai (nutartys) ir būtų apginta pareiškėjų pažeista teisė ir teisėti interesai. Pareiškėjas gali pasinaudoti galimybe teikti prašymą dėl proceso atnaujinimo per CPK 368 straipsnio 1 dalyje nustatytą trijų mėnesių terminą, kuris skaičiuojamas nuo tos dienos, kai paduodantis prašymą asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą.⁴³ Kadangi prašymų atnaujinti procesą pateikimo terminai nustatyti Civilinio proceso kodekso normose, tai jų skaičiavimo, pasibaigimo, sustabdymo ir procesinių terminų praleidimo pasekmes įtvirtina procesinius terminus reglamentuojančios Civilinio kodekso normos, nustatančios materialinių terminų bei ieškinio senaties terminų teisinį reglamentavimą.

Kita vertus, suėjus įstatymo apibrėžtiems terminams, teismo sprendimas (nutartis) visam laikui tampa stabilium. Tokiu būdu, civilinių santykių šalims garantuojamas jų įgytų teisių ir pareigų neginčytinamumas, suteikiant prioritetą įsiteisėjusio teismo sprendimo (nutarties) teisinei galiai bei susiklosčiusių teisinių santykių stabilumui. Pasak prof. habil. dr. V. Nekrošiaus, „...net ir materialiosios tiesos tikslas turi turėti savo ribas. Proceso, kuris baigėsi prieš dešimtmetį ar daugiau metų, atnaujinimas reikštų ypatingą priimto teismo sprendimo ir juo sukurtos teisinės taikos stabilumo nepaisymą. Atsižvelgiant į tai, proceso atnaujinimo galimybė paprastai yra ribojama laiku.“⁴⁴ Faktinėms aplinkybėms paaiškėjus, kai yra suėjęs naikinamasis terminas, nėra teorinių galimybių asmenims ginti pažeistas teises, nors priimtas teismo sprendimas nėra teisingas. Praleistas prašymo atnaujinti terminas jokiais aplinkybėmis negali būti atnaujintas.

---

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai“, Nr. 1-2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.

⁴⁴ *Cit. op.* 35, p.235.

Siekiant įsiteisėjusio teismo sprendimo (nutarties) stabilumo ir juo sukurtos teisinės taikos užtikrinimo, įstatymo leidėjo CPK 368 straipsnio 2 dalyje nustatytas naikinamasis terminas, kuriam pasibaigus asmeniui išnyksta galimybė paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo ir nurodyti įstatymo terminai negali būti atnaujinti.

2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame Civiliniame kodekse nustatyta, kad pareiškėjas su prašymu atnaujinti procesą gali kreiptis į teismą per tris mėnesius nuo naujų aplinkybių sužinojimo, bet ne vėliau kaip per penkerius metus nuo sprendimo (nutarties) įsiteisėjimo išskyrus CPK 366 str. 1 d. 1 p. nurodytą atvejį. Pasibaigus penkerių metų naikinamajam terminui pareiškėjui išnyksta galimybė paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo ir šis terminas negali būti atnaujintas.⁴⁵

Nepaisant to, LAT praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet įstatymo nustatyto naikinamojo termino, kuris draudžia ginčyti įsiteisėjusį teismo sprendimą (nutartį) bei atnaujinti procesą, yra nepaisoma. Vienas pirmųjų precedentų teismų praktikoje buvo suformuotas „Sekundės banko“ byloje, kurioje teismas atnaujino bylos nagrinėjimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, nepaisydamas įstatyme nustatytų procesinių normų.⁴⁶ Šioje byloje pareiškėja prašė atnaujinti terminą praėjus aštuoneriems metams. Prašymą atnaujinti procesą pareiškėja grindė tuo, kad byla buvo išnagrinėta jai nedalyvaujant; apie teismo sprendimą ji sužinojo po aštuonerių metų, kai buvo pradėtas priimto sprendimo vykdymas bei, kad ji net nebuvo informuota ir jai nebuvo tinkamai pranešta apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai motyvuodami tuo, kad proceso atnaujinimas negalimas, laikantis įstatyme nustatytų proceso atnaujinimo padavimo terminų bei neesant pagrindo jų atnaujinti. Tačiau kasacinis teismas išvelgė šioje byloje „išskirtinę“ situaciją ir atsižvelgdamas į proceso atnaujinimo instituto tikslus, peržiūrėjo žemesnės instancijos teismų sprendimus bei gražino bylą nagrinėti naujai, kad būtų priimti procesiniai sprendimai dėl pareiškėjos praleisto, CPK 368 straipsnio 2 dalyje nustatyto termino atnaujinimo. Šioje situacijoje LAT nukrypo nuo formalių įstatymo reikalavimų, pažeidė nusistovėjusių santykių stabilumą bei iš esmės pakeitė teisės normų, reglamentuojančių proceso atnaujinimo terminus, taikymo praktiką. LAT argumentavo, kad situacija šioje byloje „išskirtinė“ ir, kad priešingu atveju gali būti paliktas galioti neteisėtas ir nepagrįstas teismo sprendimas ir, kad ieškovo teisės nebus tinkamai ginamos.

Vertinant tokią situaciją, kyla problema: kiek ir kokia apimtimi teismas yra laisvas nukrypti nuo įstatymų reikalavimų ir kokiais kriterijais buvo vadovautasi įvardijant situaciją kaip „išskirtinę“ ir ar toks teisingumo vykdymas teigiamai veikia

---

⁴⁵ *Cit. op.* 43, p. 4.

⁴⁶ LAT CBS 2004 m. balandžio 14 d. nutartis *c. b.* AB "Turto bankas" v. A.Sinkevičienė, Nr. 3K-3-233/2004, kat. 118.

susiformavusią teismų praktiką? Akivaizdu, kad nagrinėjama byla sukelia atitinkamus teisinius padarinius teisinėje sistemoje.

Autoriaus nuomone, kritiškai vertintinas toks teisingumo vykdymas byloje, kai nurodoma, jog yra susiformavusi „išskirtinė“ situacija. Įstatymo leidėjas nėra nustatęs išskirtinės situacijos sąvokos, juo labiau, CPK nenumato elgesio modelio teismui, esant nekasdieniams atvejams. Suprantami teismo argumentai, kad pareiškėja neturėjo galimybės pasinaudoti įstatymo numatytais procesinėmis teisėmis, t. y. neturėjo galimybių gintis nuo pareikšto ieškinio nagrinėjamoje byloje. Tačiau ar tuo pateisinamas teisinės taikos sugriovimas bei įstatymo nustatytų procesinių terminų nepaisymas. Juk CPK 368 straipsnio 2 dalyje nustatyto penkerių metų naikinamojo termino tikslas yra būtent užtikrinti teisinių santykių stabilumą. Praėjus šiam terminui teismo sprendimas visiems laikams tampa absoliučiai stabilus ir nepakeičiamas.⁴⁷ Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių esmė yra tai, jog šalys prašymus teikia sužinoję naujas ir esmines priimtam teismo sprendimui aplinkybes ir siekiant užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, įstatyme nustatytas trijų mėnesių terminas, kuri praleidus, pareiškėjui atsiranda neigiamos pasekmės. Šis terminas atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių skaičiuojamas nuo tada, kai pareiškėjas turėjo objektyviai sužinoti esant ar atsiradus aplinkybes, kurios yra pagrindas atnaujinti procesą. Be to, įstatyme yra pabrėžta, kad šis terminas nėra naikinamasis, t. y. toks, kuriam pasibaigus, baigtusi ir teisė atnaujinti procesą. Tai reiškia, kad šiame procese taip pat gali būti taikomas procesinių terminų atnaujinimo institutas.⁴⁸

Šioje byloje kardinaliai nukrypta nuo suformuotos teismų praktikos. LAT sprendimas atnaujinti procesą pažeidžia proceso atnaujinimo ir sprendimo nekintamumo bei įsiteisėjusių santykių stabilumo balansą. Tad aktualu, kad tokios „išskirtinės“ bylos gali sukelti rezonansą ne tik visuomenėje, bet ir teisinėje sistemoje. Nukrypstama ir pažeidžiami formalūs įstatymo reikalavimai, kas kelia abejonių teismo objektyvumu. Negalima sutikti su tokia teismo praktika, nes esant nagrinėjama precedentui, bet kuris pareiškėjas, praleidęs naikinamąjį terminą prašymui paduoti, įgyja subjektinę teisę reikalauti teismo šį terminą atstatyti, nes kiekvienas asmuo, praėjus penkerių metų terminui atras naujų, iki šiol nežinomų, reikšmingų bylų aplinkybių, ir kiekvienam, kurio teisėti interesai pažeisti, išskirtinai aktualus teisingumas jo atžvilgiu. Sukuriama situacija, kai kiekvienas, kurio atžvilgiu byla išspręsta „netinkamai“, paaiškėjus naujoms aplinkybėms, vertins kaip išskirtinę situaciją bei teismo reikalaus atsisakyti formalių

---

⁴⁷ *Cit. op.* 35, p.239.

⁴⁸ *Cit. op.* 10, p. Str. 78.

procesinio pobūdžio argumentų, netaikyti imperatyvių įstatymo normų bei vykdyti teisingumą jo atžvilgiu.

Tokie teismų precedentai kelia abejonių, ar nebuvo palikti galioti neteisėti ir nepagrįsti sprendimai teisinėje sistemoje ir, ar neliko neįgyvendintas teisingumas kitų asmenų atžvilgiu, nes išimties taikymas atskiroje situacijoje pamina asmenų lygybės prieš įstatymą principą, kurio esmė – vienodas įstatymų taikymas kiekvienam asmeniui. Ar teisinga būtų pakeisti teismo sprendimą kitos proceso šalies atžvilgiu praėjus neaišku kokiam laiko tarpui? Juk po įsiteisėjusio teismo sprendimo ginčo šalys įgyja teises ir pareigas, susiklosto pastovūs civiliniai santykiai, kuriuos griauti po didesnio, nei įstatyme numatyto laiko tarpo būtų ne tik kad neteisinga ir neteisėta, bet elementariausiai neetiška.

Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėta byla nebuvo vienintelis precedentas LAT praktikoje. Praėjus dviem metams, remiantis tokiais pat motyvais bei argumentais „neįtikėtinos ir išskirtinės“ situacijos šleifas nusidriekia naujai LAT nagrinėjamoje byloje.⁴⁹ Šioje byloje pareiškėjo argumentas atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių praėjus dešimčiai metų motyvuojamas tuo, kad pareiškėjas visą minėtą laikotarpį neturėjo galimybės įgyvendinti savo teisių į nuosavybės atkūrimą dėl valstybinių institucijų kaltės. Reikia pabrėžti, civilinis procesas numato kitų galimybių teisingai išspręsti bylą, o juo labiau, esant valstybės institucijų kaltei ar netinkamam jų darbui, įstatymai numato aibę procesinių būdų, kaip paveikti vienos ar kitos institucijos dabą. Dalyvaujantys byloje asmenys privalo patys rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu⁵⁰, tačiau LAT pozicija nagrinėjamu klausimu skiriasi nuo įstatymo reglamentuojamų normų. Teismo argumentas, kad: „...nėra galimas teisės aktų aiškinimas vien pažodžiui. Teismas, taikydamas net ir pakankamai aiškiai suformuluotas teises normas, turi atsižvelgti į jų paskirtį, sisteminių ryšių su kitomis teisės normomis, reglamentuojančiomis aktualius visuomeninius santykius.“, suteikia dar daugiau piktnaudžiavimo galimybių proceso dalyviams nesilaikyti imperatyvių įstatymo numatytų procesinių terminų.

Panaši situacija LAT 2004 m. nagrinėtoje byloje. Šioje byloje pareiškėjai sužinojo apie teismo sprendimą po devynerių metų, kuriame teismas pasisakė dėl jų teisių ir pareigų, neįtraukdamas pareiškėjų į bylos nagrinėjimą.⁵¹ Tuomet teismas atkreipė dėmesį į pareiškėjų argumentacijos reikšmingumą bylai ir nutarė, kad „praleistas terminas

---

⁴⁹ LAT CBS 2006 m. gegužės 17 d. nutartis *c. b.* J. O. v. Kauno AVA, E. L., A. M. Nr. 3K-3-346/2006, kat. 124.2.7.

⁵⁰ *Cit. op.* 10, Str. 7, 2 d.

⁵¹ LAT CBS 2004 m. sausio 12 d. nutartis *c. b.* V. K., V. V. v Z. M., J. J. Nr. 3K3-20/2004, kat. 118.

jokiu būdu negali būti kliūtimi prašymui išnagrinėti iš esmės, nes tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams.“⁵²

Tokie teismų pasisakymai apžvelgtose bylose sukuria pareiškėjams galimybę piktnaudžiauti teikiant prašymus dėl proceso atnaujinimo. Tad kyla abejonų, kiek ir kokia apimtimi teismas laisvas savo nuožiūra daryti išimtis iš imperatyvių įstatymo normų ir ar išvis reikalinga apibrėžti proceso atnaujinimo institutą prašymų dėl proceso atnaujinimo naikinamuoju terminu? LAT formuoja praktiką, kad įstatymas įstatymu, o galimybė patikrinti teismo sprendimo (nutarties) teisėtumą, paliekama paties teismo žinioje. Taigi, teismas pasilieka sau teisę vertinti, ar laikytis įstatymo raidės, ar vardan teisingumo nepaisyti įstatymo numatyto imperatyvaus naikinamojo termino.

Autoriaus nuomone, tokia situacija negali būti toleruotina, nes tokiu būdu galima prieiti iki visiško absurdo. Tai suprantant teisingumą, pasiektume situaciją, kai sąžiningas pareiškėjas, ginantis savo teises, nepavėlavęs pateikti prašymo per nustatytus trejus mėnesius, galės kreiptis į teismą neaišku po kiek metų. Tokiu būdu, yra sukuriamas teisingumas iškreipta forma. Paprasčiausiai netenkama teisingumo teismo sprendimo stabilumo, nepakeičiamumo bei nekintamumo pavidale. Ir ar galima būtų išvis kalbėti apie teisinę sistemą, kai įsiteisėjęs teismo sprendimas ir įsivyravusi teisinė taika gali būti nugincyti nežinia po kiek laiko ir teismui nusprendus esant „išskirtinei“ situacijai?

Kita vertus, Lietuvoje susiklosčiusi išskirtinė situacija: CPK sąlyginai „jaunas“; praktika rodo, kad perėjimas iš vienos santvarkos į kitą užtrunka ilgą laiką; teisės sistemoje nėra stabilumo, kaip tai suprantama šalyse, turinčiose senas ir pastovias teisės tradicijas; LAT tik formuoja teismų praktiką... Problema kyla užsitęsęs teisių į nekilnojamą turtą atkūrimo, valstybės turto privatizacijos procesams. Procesas užtrunka ilgiau nei naikinamojo termino procesui atnaujinti nustatytas penkerių metų terminas. Naujajame CPK naikinamasis terminas nuo dešimties metų buvo sutrumpintas perpus vardan proceso koncentruotumo bei operatyvumo. Todėl vardan teisingumo teismai taiso CPK spragas, remdamiesi teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais. Kaip minėta, praktika rodo, kad sutrumpintas proceso atnaujinimo naikinamasis terminas nepakankamai efektyviai sąveikauja su kitais procesiniais terminais.

Autoriaus nuomone, gal kiek per anksti buvo sutrumpintas naikinamasis terminas. Ar nereiktų grįžti prie ankstesniojo CPK numatyto dešimties metų termino, ar CPK numatyti tam tikrus atvejus, kaip išimtį, kaip tai numatyta CPK 368 str. 2 dalyje? Vėlgi, ar išimčių nustatymas įstatyme yra pozityvu, ar procesinių terminų prailginimas padės išspręsti visas nagrinėjamu klausimu kylančias problemas? Vis dėlto, pripažinus,

---

⁵² *Ibid.*

kad yra išskirtinių, netoleruotinų situacijų, reiktų įstatymo pagalba reglamentuoti specialų klaidų taisymo mechanizmą, neisiantį su prašymų atnaujinti procesą terminais, numatant, kaip išimti bei nustatant tikslius išimties nustatymo kriterijus, idant būtų išvengta piktnaudžiavimo teise. Tokiu būdu, jau pirmosios instancijos teismas galėtų spręsti dėl prašymo proceso atnaujinimui priėmimo.

2. Aplinkybių pripažinimo naujai paaiškėjusiomis praktika

Pagal Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalį ir CPK 361 straipsnio 4 dalies 2 punktą Aukščiausiojo Teismo paskirtis – ne tik vykdyti teisingumą konkrečioje byloje, bet užtikrinti vienodą teismų praktiką, kartu vienodą teisės aiškinimą, interpretaciją ir taikymą bei jos plėtotę visoje valstybėje, nes į šio teismo išaiškinimus privalo atsižvelgti kiti teismai, valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus. Pabrėžtina, kad kasacinis teismas nevykdo žemesniųjų instancijų teismų administracinės kontrolės ir priežiūros.⁵³

Esant tom pačiom aplinkybėm, tiem patiem pagrindam, vienodos bylos turi būti sprendžiamos vienodai. Taip formuojamas teisinis apibrėžtumas bei užtikrinami konstituciniai asmenų lygybės prieš įstatymą, teisingumo, teisės į greitą teisingą bylos išnagrinėjimą principai. Aukščiausiojo Teismo, atsižvelgiant į jo paskirtį – per kasacinėse nutartyse suformuotus teismų precedentus užtikrinti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką valstybėje, prieštaringas adekvačių aplinkybių vertinimas, analogiškų situacijų skirtingas traktavimas suteikia galimybę pareiškėjui grįsti savo argumentus ydingai susiformavusiais teismų precedentais bei kelia suinteresuotų proceso šalių piktnaudžiavimo pavojų. Aukščiausiojo Teismo praktikos nevienodumas sukelia teisinį neapibrėžtumą proceso dalyviams. Neaišku, kokiais kriterijais remiantis bus priimtas teismo sprendimas pareiškėjo atžvilgiu, remiantis kokiais argumentais ir motyvais bus remtasi priimant vieną ar kitą sprendimą byloje, kokie galimi teismo sprendimai vienu ar kitu klausimu ir galiausiai, kaip tinkamiau pareiškėjui įgyvendinti teisę į teisminę gynybą.

Analizuojant bylas dėl proceso atnaujinimo paaiškėjus naujoms aplinkybėms, kyla klausimas kada ir kokiomis sąlygomis naujai paaiškėjęs esminis bylai faktas ar gautas įrodymas gali būti pripažinti, kaip esminė bylai aplinkybė. Rusų mokslininko E. V. Vaskovskio nuomone, įstatyme naudojamas terminas „naujų aplinkybių paaiškėjimas“ yra netikslus. Proceso atnaujinimo pagrindu teismo sprendimo ar nutarties peržiūrėjimas galimas tik todėl, kad teismas neteisingai išsprendė bylą, nežinodamas vienokių ar kitokių reikšmingų bylai aplinkybių, kurios būtų privertusios priimti kitokį sprendimą. Iš to seka, kad įstatymas turi omenyje iš esmės ne naują aplinkybę, atsiradusią įsiteisėjus teismo sprendimui, o aplinkybę, buvusią bylos nagrinėjimo ir sprendimo priėmimo metu, tačiau nežinoma šalims ir to pasekoje šalių nepateikta teismui. Aplinkybėmis menami realūs

---

⁵³ *Cit. op.* 42, Str. 340.

faktai, o ne šalių prielaidos ir vertinimai. Pareiškėjas privalo įrodyti, kad aplinkybės, kuriomis jis remiasi:

1. buvo nagrinėjant bylą ir priimant sprendimą;
2. pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinomos;
3. pareiškėjui tapo žinomos jau įsiteisėjus teismo sprendimui ir jos turi esminę reikšmę bylai.⁵⁴

Įrodinėjimo dalykas civilinėje byloje – tai sąlyga pripažinti naujai paaiškėjusį faktą įrodymu civilinio proceso atnaujinimo prasme. Teismas susaistytas šiuo reikalavimu, kadangi galima situacija, kai atsiranda begalė aplinkybių, vienokiu ar kitokiu pagrindu susietų su nagrinėta byla, tačiau ne visos jos turi ir gali būti proceso atnaujinimo pagrindas. Tai privestų prie beprasmiškų įsiteisėjusių teismų sprendimų ar nutarčių peržiūrėjimo ir galų gale nebūtu pasiektas civilinio proceso tikslas – teisingas bylos išnagrinėjimas. Paprasčiausiai būtų pažeistas civilinio proceso koncentruotumo principas. Pagal CPK 366 straipsnio nuostatas, naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis pripažįstamos tik tokios aplinkybės, kurios yra įrodinėjimo dalykas civilinėje byloje ar tokio dalyko svarbi dalis ir ši aplinkybė buvo egzistavusi bylos, kurios procesą prašoma atnaujinti, nagrinėjimo metu. Esant tokiai aplinkybei svarbu, kad ji ne tik buvo, bet ir negalėjo būti žinoma bylos nagrinėjimo metu asmeniui, kuris remiasi šia aplinkybe. Taip pat vertintini ne tik subjektyvūs, bet ir objektyvūs sužinojimo kriterijai.⁵⁵ Aplinkybė, kuria pripažįstama naujai paaiškėjusi, turi būti esminė nagrinėjamai bylai, t. y. turi žymiai skirtis konkretūs faktai ir duomenys nuo ankščiau buvusių. To pasekoje keistūsi konstatuoto šalių materialinio teisinio santykio kvalifikacija bei įsiteisėjusio teismo sprendimo išvada bei ją pagrindžiantys argumentai.

Toks griežtas atnaujinimo pagrindų reglamentavimas turi savo prasmę. Anot prof. habil. dr. V. Nekrošiaus, „Liberali proceso atnaujinimo procedūra, be jokios abejonės, kelia piktnaudžiavimo ja ir proceso vilkinimo pavojų. Todėl egzistuoja kelios kliūtys, kurios šiuos pavojus turi pašalinti. CPK 366 straipsnio antroje dalyje numatyta, kad tam tikrais atvejais procesas neatnaujinamas, jeigu atitinkamais pagrindais pareiškėjas galėjo remtis apeliaciniame ar kasaciniame skunde“.⁵⁶

Teismo pareiga patikrinti ar esant tokiom sąlygom, kurios buvo nagrinėjant bylą, pareiškėjas ėmėsi reikiamų priemonių, kad jas sužinotų. Tai, kad pati šalis

---

⁵⁴ *Cit. op.* 1. P. 201.

⁵⁵ *Cit. op.* 43. P.

⁵⁶ *Cit. op.* 9.

nerūpestingai įgyvendino savo procesines teises ir dėl to tam tikros aplinkybės nebuvo nustatytos, negali būti pripažintas pakankamu pagrindu atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Specialioje literatūroje nurodoma, jog „nuostata, kad faktai ir įrodymai turi esminę reikšmę, reiškia neabejotiną tokių faktų ir įrodymų svarbą jau išnagrinėtos bylos baigčiai, sprendime teismo padarytoms išvadoms dėl ginčo šalių pareikštų materialiuju teisinių reikalavimų“.⁵⁷

Svarbiausia yra teismo pareiga apginti pažeistą teisę bei įstatymo saugomą interesą. Teismas nustato įrodinėjimo dalyką remdamasis įrodymais. Negalima remtis įrodymais, kai iš esmės pažeidžiama įstatymo nustatyta įrodymų rinkimo tvarka. Ar tam tikra aplinkybė egzistavo ar ne bylos nagrinėjimo metu, jei kyla abejonių, teismas nustato remdamasis tikimybių pusiausvyros principu. Jei, teismo nuomone, galima manyti, kad pateiktos teismui naujai paaiškėjusios aplinkybės ir įrodymai egzistavo nagrinėjant byla ankstesnėse proceso stadijose, tai teismas laisvas pripažinti tokius faktus nustatytais bei jų pagrindu atnaujinti civilinį procesą.

Teismų praktika patvirtina, kad įrodinėjimo dalyku gali būti naujai paaiškėjusios aplinkybės pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą. Įrodymai turi atitikti reikalavimus, keliamus įrodymams ir reikalavimus, keliamus naujoms aplinkybėms. Įrodymais jokiu būdu nepripažįstami teisinių normų aiškinimai. Įrodymai gali būti tik faktiniai duomenys, pareikti įstatymais nustatytose įrodinėjimo priemonėse (CPK 177 straipsnio 1 dalis). Valstybės institucijų išaiškinimai ar kitokia panašaus pobūdžio informacija nesudaro įrodinėjimo dalyko, nes tai nėra faktinio pobūdžio duomenys apie bylų aplinkybes, todėl neatitinka įrodymams keliamų reikalavimų.⁵⁸ Pateikti įrodymai, jei jie patvirtina esant aplinkybes, atitinkančias naujai paaiškėjusių aplinkybių požymius, sudaro pagrindą atnaujinti procesą.⁵⁹ Verta paminėti, kad LAT ne kartą yra išaiškinęs, jog „įrodymuose įtvirtinta informacija turi turėti esminę reikšmę bylai, t. y. ji turi turėti neabejotiną teisinę svarbą jau išnagrinėtos bylos baigčiai, teismo sprendime padarytų išvadų dėl teisės normų aiškinimo ir taikymo pagrįstumui, be to, turi patvirtinti aplinkybes, kurios nebuvo ir neturėjo būti žinomos nagrinėjant bylą nei teismui, nei pareiškėjui.“⁶⁰

Štai pareiškėja kreipėsi su prašymu dėl proceso atnaujinimo byloje siekiant nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad turėjo ir valdė nuosavybės teise dalį žemės, pateikdama teismui Vokietijos Calw apskrities viršininko sprendimą. Bylą nagrinėję

---

⁵⁷ *Cit. op 42.*

⁵⁸ LAT CBS 2005 m. kovo 14 d. nutartis *c. b.* Nr. 3K-3-183/2005, kat. 124.2.2.

⁵⁹ LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis *c. b.* J. A. v. AB „Žaibas“, Nr. 3K-7-522/2004., kat. 118.

⁶⁰ LAT CBS 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis *c. b.* A. U. v. Antstolis D. S., Nr. 3K-3-692/2004., kat. 118.

teismai sprendė, kad pareiškėjos pateiktas dokumentas negali būti laikomas naujai paaiškėjusia esmine bylos aplinkybe, nes jis nėra nuosavybės teisės patvirtinantis dokumentas. Tačiau Aukščiausias Teismas paneigė ankstesnių teismų išvadas bei patikrino pateiktą dokumentą jo atitikimo reikalavimams, keliamiems naujai paaiškėjusioms esminėms bylos aplinkybėms aspektu. Naujai paaiškėjusi aplinkybė turi atitikti tokius naujai paaiškėjusios aplinkybės kriterijus: 1) tai aplinkybė, kuri buvo nagrinėjant bylą ir priimant sprendimą, 2) bylos nagrinėjimo metu pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinoma, 3) pareiškėjui ji tapo žinoma jau įsiteisėjus teismo sprendimui, 4) turi esminę reikšmę bylai.⁶¹ Šioje byloje LAT konstatavo, kad „tiek savo procesiniu pobūdžiu (pirmasis, antrasis ir trečiasis naujai paaiškėjusios aplinkybės požymiai), tiek pagal savo esmę (ketvirtasis požymis) atitinka reikalavimus, keliamus naujai paaiškėjusiai esminei bylos aplinkybei pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą, o proceso atnaujinimo klausimą nagrinėję teismai, sprenddami dėl pareiškėjos pateikto dokumento esminio pobūdžio, šią teisės normą pažeidė.“⁶²

Atkreiptinas dėmesys, tai, kad pareiškėjos pateiktas teismui dokumentas buvo priimtas 1960 m., tačiau, pareiškėjos teigimu, bylos nagrinėjimo metu ši aplinkybė jai nebuvo ir negalėjo būti žinoma, kadangi Lietuvos archyvuose tokios informacijos nerado. Nepaisant to, LAT nusprendė, kad šis dokumentas atitinka visus reikalavimus, keliamus naujai paaiškėjusiai esminei bylos aplinkybei pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą.

Verta atkreipti dėmesį į nevienodą LAT poziciją panašioje byloje. Štai pareiškėja ginčijo Panevėžio apskrities viršininko administracijos sprendimą dėl nuosavybės teisės į mišką atkūrimo ne toje vietoje, kur iki nacionalizacijos buvo jos tėvo sklypas. Pareiškėja prašė atnaujinti procesą, remdamasi notarinio archyvo 1931 m. pripažinimo aktų knygos pirmąsios įrašo ir 1936 m. nuosavybės teisės įsisenėjusiu valdymu pripažinimo nutarimo išaiškinimas. LAT netenkino kasacinio skundo ir atmetė argumentus kaip nepagrįstus bei nusprendė, kad „esant šioms įrodymams byloje, juose išdėstytos aplinkybės turėjo būti žinomos pareiškėjai pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo metu.“⁶³ Dėl išdėstytų motyvų teismas pateikė išvadą, „kad pareiškėjos nurodytos aplinkybės nei savo procesiniu pobūdžiu (antrasis ir trečiasis

⁶¹ LAT CBS 2004 m. kovo 1 d. nutartis c. b. BUAB „Saulėtekis“ prezidentė I. K. v. UAB „Kauno baldai“, Nr. 3K-3-46/2004, kat 124.2.2; LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis c. b. J. A. v. AB „Žaibas“, Nr. 3K-7-522/2004, kat 124.2.2; LAT CBS 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis c. b. V. V. v. V. G., Nr. 3K-3-621/2004, kat 124.2.2; LAT CBS 2005 m. kovo 14 d. nutartis, c. b. R. V. v. R. M., bylos Nr. 3K-3-183/2005, kat 124.2.2; LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. A. M. v. Panevėžio AVA, Nr. 3K-3-376/2005, kat 124.2.2.

⁶² LAT CBS 2007 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. M. M. v. J. O., J. B., V. B., A. V., Nr. 3K-3-67/2007, kat. 124.2.2.

⁶³ LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. A. M. v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-376/2005, kat. 124.2.2.

minėtų naujai paaiškėjusių aplinkybių požymiai), nei pagal savo esmę (ketvirtasis požymis) negalėjo būti teismų pripažintos naujai paaiškėjusiomis (CPK 366 str. 1 d. 2 p.).⁶⁴

Abiem atvejais pareiškėjų teikiami įrodymai dėl proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių turi esminę reikšmę bylai bei neabejotiną teisinę svarbą išnagrinėtų bylų baigčiai, tačiau, nepaisant to, šiuos įrodymus, nežinomus ankščiau nei teismams, nei pareiškėjams, teismai vertino priešingai. Vienoje byloje LAT konstatavo, kad pateikti įrodymai turi ypatingą reikšmę bylos baigčiai ir jie priimami, nepaisant to, kad pateikiami pavėluotai; kitoje byloje teismas pripažino, kad pateikti įrodymai negalėjo būti pripažįstami naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis, nes pareiškėjas galėjo jas sužinoti dar bylos nagrinėjimo metu.

Darytina išvada, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės vertinimas galėjimo sužinoti atžvilgiu teismų praktikoje – nevienareikšmiškas. Vėlgi, LAT pasilieka teisę spręsti, kokiais kriterijais vertinti ir kokie motyvai turi didesnę svarbą, vertinant ar pareiškėjas galėjo sužinoti apie naujai paaiškėjusius faktus dar bylos nagrinėjimo metu ar ne. Iš pateiktų analizei bylų matyti, kad bylose teismo skirtingai vertinami įrodymai yra apibrėžti konkrečiomis datomis bei skirtingų institucijų išduotais dokumentais, kurių teisėtumo teismai neginčijo.

Atrodytu, viskas aišku, LAT pasiliko sau teisę vertinti įrodymų priimtinumą teismui laiko atžvilgiu, t. y. kada ir kokia apimtimi jie turi būti pateikti teismui. Tačiau lieka neaišku kokia apimtimi šalys ir teismas, laikantis ekonomiškumo ir koncentracijos, kooperacijos principų privalo rūpintis, rinkdamos įrodymus, kad civilinė byla būtų išnagrinėta jau pirmo posėdžio metu. CPK 12 ir 178 straipsniai nustato, kad šalys privalo įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, o įrodinėti turinčias reikšmę civilinėje byloje aplinkybes, yra šalių teisė ir pareiga.

Taigi, kalbant apie šalių pareigą pateikti įrodymus jau pirmo posėdžio metu, tikslinga apibrėžti „pareigos rėmus“ – kokia šalių galimybė įgyvendinti įstatymo nustatytą įrodinėjimo pareigą ir kokia šalių tikimybė žinoti objektyviai egzistuojant vienai ar kitai įrodinėtinai aplinkybei jau pirmo posėdžio metu?

Šiuo klausimu verta analizės byla, kai pareiškėjai kreipėsi į teismą su prašymu atnaujinti civilinės bylos nagrinėjimą dėl antstolių veiksmų pripažinimo neteisėtais nagrinėjimą, kaip naujai paaiškėjusią esminę bylos aplinkybę nurodydami jau po bylos nagrinėjimo gautą informaciją, kad turto vertinimą atlikusi antstolė neturėjo tinkamos

---

⁶⁴ *Ibid.*

kvalifikacijos atlikti šį veiksma.⁶⁵ Šioje byloje teismas pasisakė, kad pareiškėjo nurodytos aplinkybės galėjo būti laikomos naujai paaiškėjusiomis esminėmis bylos aplinkybėmis, kadangi pareiškėjas jas galėjo sužinoti dar bylos dėl antstolio veikslių nagrinėjimo metu. Teismo nuomone, „...pareiškėjo nurodytos aplinkybės negali būti laikomos naujai paaiškėjusiomis esminėmis bylos aplinkybėmis, nes pareiškėjas jas galėjo sužinoti bylos dėl antstolio veikslių nagrinėjimo metu.<...> Nagrinėjant šias bylas, pareiškėjas galėjo gauti visą reikalingą bylos nagrinėjimui informaciją, kreiptis pats ar su teismo pagalba į įvairias institucijas, siekdamas rinkti įrodymus, susipažinti su bylos dokumentais ir kitais įrodymais, turinčiais reikšmės turto vertinimo teisėtumui.“⁶⁶

Taigi, nepaisant to, kad tiek pareiškėjui, tiek teismui anksčiau nežinomų esminių bylai aplinkybių atskleidimas bei tyrimas teisme galėtų nulemti iš esmės priešingą sprendimą nagrinėjamoje byloje, teismas nusprendė, kad minėta naujai paaiškėjusi aplinkybė pareiškėjui galėjo būti žinoma, jei tinkamai būtų rinkti visi įrodymai.

Teismo įpareigojimas rinkti byloje visus galimai susijusius įrodymus, kurie nesudaro įrodinėjimo dalyko, o tik tariamai gali būti susiję su ginčo klausimu jau pirmam posėdžiui, vertintinas daugiau nei kritiškai. Tai neproporcingai išplečia šalių įrodinėjimo pareigą, nes šioje byloje pareiškėjas neginčijo antstolės kvalifikacijos, o ginčijo atliktų veikslių procesinį teisėtumą. Taigi, šioje byloje prašymas dėl proceso atnaujinimo paaiškėjus naujoms bylos aplinkybėms neturėtų būti atmetamas, remiantis vien tuo, kad netinkamai įgyvendinta pareiškėjo įrodinėjimo pareiga. Juk įrodinėjimo pareiga įvykdoma nurodant teisiškai reikšmingus faktus ir juos patvirtinančius įrodymus ir tik šaliai neįvykdžius įrodinėjimo pareigos, teismas gali pripažinti neįrodytomis aplinkybes, kuriomis šalis remiasi.⁶⁷ Tačiau, ar tikrai pareiškėjas šioje byloje netinkamai atliko įrodinėjimo pareigą? Pareiškėjo surinkti įrodymai, kuriais remtasi buvo jo reikalavimo pagrindo ribose, o įrodinėti tų aplinkybių, kurių jis nežinojo ir jomis nesirėmė, pareiškėjas neturėjo pareigos. Šalis neprivalo įrodinėti faktų, kuriais grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, tačiau privalo įrodyti aplinkybes, kuriomis tokie faktai pripažįstami egzistuojančiais. Šioje byloje pareiškėjas ne tik neprivalėjo įrodinėti antstolės nekvalifikuotumo, tačiau, anot teismo „pareiškėjas galėjo gauti visą reikalingą bylos nagrinėjimui informaciją, kreiptis pats ar su teismo pagalba į įvairias institucijas, siekdamas rinkti įrodymus, susipažinti su bylos dokumentais ir kitais įrodymais, turinčiais

⁶⁵ LAT CBS 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis *c. b* A. U. v. Antstolis D. S., Nr. 3K-3-692/2004, kat. 118.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis Teismų praktika Nr. 26. Vilnius: Lietuvos Aukščiausias Teismas 2007; V. Į. Teisinės informacijos centras 2007.

reikšmės turto vertinimo teisėtumui“⁶⁸, pareiškėjui, kaip fiziniam asmeniui, įgyvendinančiam savo teisę į teisminę gynybą, pažyma apie antstolės kvalifikuotumą nebūtų išduota įstatymo tvarka.

Teismas nevisiškai įvertino pareiškėjo objektyvią galimybę gauti įrodymus pirmo posėdžio metu, kurie pagrįstu naujas aplinkybes. Teismas turėjo įvertinti ar yra pagrindas manyti, kad dėl pareiškėjo nurodytų naujai paaiškėjusių aplinkybių byloje priimtas teismo sprendimas gali būti neteisėtas ar nepagrįstas. Pabrėžtina, kad LAT pasisakęs ne vienoje byloje, kad bet kuris pareiškėjo nurodytas proceso atnaujinimo pagrindas turi būti analizuojamas visų bylos aplinkybių kontekste, siekiant išsiaiškinti ar jis leidžia protingai abejoti priimto teismo sprendimo teisėtumu ir pagrįstumu.⁶⁹

Autoriaus nuomone, LAT formuojama praktika šiuo požiūriu nėra pastovi. Turėtų būti nustatytas, bent įrodymo pripažinimo naujai paaiškėjusia aplinkybę apibrėžtumas laiko klausimu, t. y. nustatyti vertinimo kriterijai. Pavyzdžiui, jei iškelta byla teisme, tai atsižvelgiant į koncentruotumo bei proceso nepertraukiamumo principus, visi įrodymai turėtų būti pateikti ir nagrinėjami jau pirmajame teismo posėdyje ir jokie įrodymai, kurie buvo nagrinėjant bylą, tačiau nebuvo pareiškėjo išreikalauti, nebūtų vertinami, kaip naujai paaiškėjusios esminės bylai aplinkybės. Nors naujai pateikiamos aplinkybės siekiant atnaujinti procesą ir yra esminės nagrinėjamai bylai, tačiau siekiant išvengti dvigubo proceso, reiktų įpareigoti pareiškėją rinkti ir pateikti teismui visus turimus ir „galimus turėti“ įrodymus jau pirmajame teismo posėdyje. Tuo būdu, pareiškėjas įgytų pareigą ir atsakomybę, kas sustabdytų nuo kartais beprasmiu ir ilgo bylinėjimosi. Kita vertus, negalima paneigti teisingumo siekio. Atveriamą problema, ką mes įvardijame teisingumu? Kokia yra riba tarp teisingumo ir proceso vilkinimo, ieškant įrodymus begalę laiko?

Ypač aktualu, kad teismų praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai paaiškėję dokumentų suklastojimo faktai atmetami, kaip pavėluotai pateikti, kadangi šalys turėjo ir galėjo pateikti teismui bylos nagrinėjimo metu. Tačiau teismų praktikoje ši aplinkybė nėra vertinama vienareikšmiškai. Yra bylų, kai tokie dokumentų suklastojimo faktai teismo laikomi anaipol ne naujais įrodymais, ir ne naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis, bet naujai atsiradusiomis. Atsižvelgiant į tokį teismų praktikos nevienodumą, teismų praktika šiuo klausimu būna nevienareikšmiška: vienu atveju nauji faktai pripažįstami

---

⁶⁸ *Cit. op. 65.*

⁶⁹ LAT CBS 2004 m. kovo 1 d. nutartis *c. b.* BUAB „Saulėtekis“ prezidentė I. K. v. UAB „Kauno baldai“, Nr. 3K-3-46/2004, kat 124.2.2; LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis *c. b.* J. A. v. AB „Žaibas“, Nr. 3K-7-522/2004, kat 124.2.2; LAT CBS 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis *c. b.* V. V. v. V. G., Nr. 3K-3-621/2004, kat 124.2.2; 2005 m. kovo 14 d. nutartis, *c. b.* R. V. v R. M., bylos Nr. 3K-3-183/2005, kat 124.2.2; LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis *c. b.* A. M. v. Panevėžio AVA, Nr. 3K-3-376/2005, kat 124.2.2.

kaip naujai paaiškėjusios aplinkybės, kitu pareiškėjui siūloma kreiptis į teismą kitu pagrindu. Pavyzdžiui, naujai pateikta eksperto išvada ar kitas rašytinis įrodymas turi atitikti reikalavimus, keliamus įrodymams. Pateikti įrodymai sudaro pagrindą atnaujinti procesą tuo atveju, kai jie patvirtina aplinkybes, atitinkančias naujai paaiškėjusių aplinkybių požymius.⁷⁰

Verta analizės byla, susieta su nagrinėjamu klausimu. Siekiant pripažinti neprotestuotiną vekselį ir laidavimo sandorį negaliojančiais, prašydami atnaujinti procesą byloje, pareiškėjai rėmėsi naujai paaiškėjusia parašo ant ginčijamo vekselio suklastojimo aplinkybe. Tačiau teismas sprendė visiškai priešingai, negu buvo suformuota iki tol LAT praktika. Teismas pabrėžė teisės sistemos stabilumo siekį ir nurodė, kad proceso atnaujinimas yra išimtinis būdas siekti teismo klaidos ištaisymo ir jis yra naudojamas tada, kai suinteresuotas asmuo nebeturi galimybės apginti savo pažeistas teises kitais teismo sprendimo ir teisėtumo kontrolės būdais.⁷¹ Taip pat teismas nurodė, kad parašo suklastojimo pagrindu nebuvo remtasi teismui nagrinėjant prašomą atnaujinti civilinę bylą ir ieškinyje tokie pagrindai nebuvo nurodyti. Tokiu būdu, nėra galimybės atnaujinti bylą remiantis minėtu pagrindu, o atsisakymas atnaujinti bylą šiuo pagrindu neužkerta kelio pareiškėjui kreiptis į teismą su nauju ieškiniu, t. y. remtis parašų suklastojimo faktu.⁷²

Taigi, šioje byloje bei teismų praktikoje iškyla probleminių klausimų: kokios pareiškėjo galimybės pateikti teismui naujus reikalavimus dėl naujai paaiškėjusios situacijos; kiek artimai naujai paaiškėjusioms aplinkybėms privalu sietis su įrodinėjimo objektu? Akivaizdu, kad pareiškėjui siūloma reikšti nauja ieškinį, remiantis naujai paaiškėjusia parašo suklastojimo aplinkybe, tačiau ar tai yra realiai įgyvendinama praktikoje. Ar tai bus pripažinta nauju įrodymu išnagrinėtoje byloje, ar absoliučiai nauju pagrindu? Teismas gali atsisakyti priimti naują ieškinį, remianti CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktu, motyvuodamas esant įsiteisėjusiam sprendimui tarp tų pačių šalių, tuo pačiu pagrindu ir dėl to paties dalyko.⁷³ Taigi, darytina išvada, kad ieškinyje nurodžius dokumentų suklastojimo pagrindą, bet neįrodžius, netenkama galimybės reikšti naują ieškinį nauju pagrindu. Be to, teismui paliekama diskrecijos teisė atsisakyti priimti įrodymus, jei šie įrodymai galėjo būti pateikti ankščiau.⁷⁴

⁷⁰ LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis *c. b.* J. A. v. AB „Žaibas“, Nr. 3K-7-522/2004.

⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo CBS 2006 m. birželio 01 d. nutartis *c. b.* S. T., A. T. v. UAB „Stikšas“, UAB „Akmenės kuras“, Nr. 2-311/2006, kat. 124.2.2., 124.2.6.

⁷² *Ibid.*

⁷³ *Cit. op.* 10. Str. 137, 2 d., 4 p.

⁷⁴ *Cit. op.* 10 Str. 181, 2 d.

Nenuoseklūs ir nelogiški teismo argumentai, kad proceso atnaujinimo instituto taikymas negalimas remiantis parašų suklastojimo faktu, kadangi ši aplinkybė nebuvo nurodyta bylos nagrinėjimo metu pirmosios instancijos teisme. Tačiau teorinė proceso atnaujinimo pagrindų bei teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad parašų suklastojimo fakto atsiradimas sudaro pagrindą atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, jei teismas nustatytų, kad parašų klastojimo faktas iš esmės įtakoja teismo sprendimo (nutarties) teisėtumą ir dėl sprendimo (nutarties) ydingumo bei priešingumo teisės normoms, jis turėtų būti keičiamas. Kitu atveju, jei pareiškėjas remtųsi parašų klastojimo aplinkybe pirmosios instancijos teisme, iškiltų kita problema: dėl pažeistos ir netinkamai įgyvendintos pareiškėjų įrodinėjimo pareigos būtų negalimas proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Esant tokiai situacijai, paaštrėja ir proceso atnaujinimo, ir naujos bylos iškėlimo problema – naujos bylos iškėlimas negalimas esant įsiteisėjusiam sprendimui tarp tų pačių šalių, tuo pačiu pagrindu ir dėl to paties dalyko, o pareiškimas dėl proceso atnaujinimo būtų atmestas, kadangi proceso atnaujinimas negalimas tik pateikiant naujus įrodymus, kurie nepagrindžia jokių naujų aplinkybių.

Verta panagrinėti bylą, kai kyla ginčas dėl tam tikro sandorio negaliojimo remiantis vėliau paaiškėjusia eksperto išvada.. Taigi, sandorio ar dokumento negaliojimas yra pagrindinis įrodinėtinas dalykas, kurį siekiama pripažinti kaip naujai paaiškėjusią aplinkybę bei šiuo pagrindu atnaujinti procesą byloje. Naujai paaiškėjusi eksperto išvada dėl dokumento suklastojimo fakto neturėtų būti pripažinta pagrindu atnaujinti procesą, nes ja jau buvo remtasi. Todėl eksperto išvada teismo gali būti nepripažinta kaip naujai paaiškėjusi aplinkybe, kadangi, kaip minėta anksčiau, šalys turėjo pareigą rinkti įrodymus, patvirtinančius aplinkybes. Akivaizdu, kad remiantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktu, teismas turėtų galimybę atsisakyti priimti ieškinį, kadangi jau būtų įsiteisėjęs teismo sprendimas tarp tų pačių šalių ir tuo pačiu pagrindu. Kita vertus, jei pareiškėjas neturėjo galimybės sužinoti bylos nagrinėjimo pradžioje aplinkybių, kurios gali būti nustatomos tik eksperto pagalba, ir tuo labiau, įtarimai ar nauji įrodymai gauti tik išnagrinėjus bylą, pareiškėjui belieka vieną galimybę ginti savo pažeistą teisę tik proceso atnaujinimo instituto pagalba. Todėl teismas, spręsdamas klausimą dėl pareiškimo priėmimo, neturėtų nukrypti nuo proceso atnaujinimo tikslų, t. y. procesas turi būti atnaujintas, jeigu yra pagrįstas pagrindas manyti, kad dėl pareiškėjo nurodytų aplinkybių, kurias jis įvardija kaip proceso atnaujinimo pagrindą, byloje priimti teismų sprendimai bei nutartys gali būti neteisėti ar nepagrįsti.⁷⁵

---

⁷⁵ LAT CBS 2003 m. kovo 10 d. nutartis c. b. S. Š. v. L. N., Nr. 3K-3-327/2003, kat. 118.

Štai panašioje byloje pareiškėjas prašymą atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusios aplinkybės grindė taip pat parašo suklastojimo fakto sužinojimu, t. y. paaiškėjus naujoms esminėms bylos aplinkybėms, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos bylos nagrinėjimo metu. Pareiškėjas prašymą atnaujinti procesą grindė atlikta ekspertize baudžiamojame byloje, kurioje buvo nustatyta, jog bendrovės valdybos posėdžio protokolas, kurio pagrindu sudaryta įkeitimo sandorį bei vėlesnį susitarimą, teismas būtų pripažinęs negaliojančiais ir pareiškėjas civilinėje byloje būtų išvengęs neigiamų pasekmių.⁷⁶

Šioje byloje, skirtingai, nei ankščiau nagrinėtoje, teismas pabrėžė, kad viena iš teismų padarytų faktinių ar juridinių klaidų, kurių nepavyko ištaisyti nagrinėjant bylą apeliacine ar kasacine tvarka, sąlygų yra nežinojimas esminių faktinių aplinkybių, kurios egzistavo bylos nagrinėjimo metu, bet nebuvo ir negalėjo būti žinomos, todėl į jas negalėjo atsižvelgti teismai, nagrinėdami bylą. Jos tapo žinomos, įsiteisėjus teismų sprendimams. Tokiomis aplinkybėmis pripažintini taip pat ir nauji įrodymai, jeigu jie gali turėti reikšmės teismų išvadoms.

Tuo būdu, LAT ankščiau minėtą įrodymą, kad teismai, nagrinėję bylą, neturėjo grafinės ekspertizės išvados, pripažino, kaip esminę bylos aplinkybę ir dėl to iš naujo vertino ankstesniųjų teismų padarytas išvadas.

Taigi, teismas konstatavo, kad „...atnaujinus procesą, civilinė byla nagrinėjama iš naujo pagal CPK nustatytas taisykles. Toje pačioje byloje ankščiau priimti sprendimai prejudicinės galios neturi, CPK 61⁷⁷ straipsnio nuostatos netaikomos. CPK 61 straipsnio nuostatos taikomos tais atvejais, kai juridinę reikšmę turintys faktai yra nustatyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje byloje, kurioje dalyvauja tie patys asmenys. Atnaujintoje civilinėje byloje ankščiau priimti teismo sprendimai gali būti pakeisti ar panaikinti, jeigu konstatuojamos teismų padarytos klaidos, nustatant faktines bylos aplinkybes, taip pat netinkamai išaiškinant ir pritaikant materialinės ir (ar) proceso teisės normas.“⁷⁸

Verta atsakyti į klausimą – ar visada teismų praktikoje po sprendimo (nutarties) įsiteisėjimo paaiškėjęs suklastojimo faktas, pagrindžiantis aplinkybes, kuriomis jau buvo remtasi nagrinėjant bylą apeliacijoje ir kasacijoje, yra pripažįstamas nauju įrodymu, nors teismo jau nustatytos ir žinomos bylos aplinkybės, tačiau pareiškėjas nagrinėjant bylą jų paprasčiausiai nesugebėjo įrodyti. Pavyzdžiui, byloje, nagrinėtoje 2007 metais,

⁷⁶ LAT CBS 2003 m. spalio 22 d. nutartis c. b. AB „Krekenavos agrofirma“ v. AB „Ūkio bankas“, Nr. 3K-3-994/2003, kat. 118.

⁷⁷ Civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios 1964 m., Nr. 19-139.

⁷⁸ LAT CBS 2003 m. spalio 22 d. nutartis c. b. AB „Krekenavos agrofirma“ v. AB „Ūkio bankas“, Nr. 3K-3-994/2003, kat. 118.

pareiškėjas žinojo apie galimą sutarties klastojimo faktą jau nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, tačiau neturėjo tai patvirtinančių įrodymų.⁷⁹ Teismui, nagrinėjant pareiškėjo prašymą dėl proceso atnaujinimo iškilo abejonių: kaip vertinti dokumentų klastotę patvirtinančius naujus įrodymus, juk pats faktas apie sandorio buvimą teismui jau yra žinomas?

Sprendžiant šį klausimą, teismas konstatavo: „įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo rangos sutartis pripažinta negaliojančia kaip tariamas sandoris atitinka naujai paaiškėjusiai aplinkybei keliamus reikalavimus, nes sandorio tariamas pobūdis iki teismo sprendimo priėmimo pripažinti sandorį šiuo pagrindu negaliojančiu yra tik prielaida, spėjamas dalykas. Po to, kai sandoris nugincytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, spėtos kaip galimos aplinkybės tampa patvirtintais faktais ir atitinka naujai paaiškėjusias aplinkybes pagal CPK 366 str. 1 d. 2 p.“⁸⁰

Nagrinėjant šią bylą teismas nepasisakė, kaip anksčiau nagrinėtoje byloje S. T., A. T. v. UAB „Stiksas“, UAB „Akmenės kuras“, kad pareiškėjo nurodytos aplinkybės negali būti laikomos naujai paaiškėjusiomis esminėmis bylos aplinkybėmis, nes pareiškėjas galėjo žinoti apie jas bylos nagrinėjimo metu bei teismas jau nebenagrinėjo ar pareiškėjas turėjo objektyvią galimybę, ar ne, esamomis sąlygomis rinkti visus naujas aplinkybes pagrindžiančius įrodymus.⁸¹

Taigi, jei būtina, siekiant įvertinti naujai paaiškėjusių aplinkybių svarbą bei įtaką teismo sprendimo pagrįstumui ir teisėtumui (kitaip būtų paneigta proceso atnaujinimo paskirtis), tai yra galimas įrodinėjimas aplinkybių toje pačioje atnaujintoje civilinėje byloje, nors jos jau buvo nustatytos anksčiau priimtuose teismo sprendimuose (nutartyse). Kitu atveju, kaip anksčiau minėta, būtų paneigti proceso atnaujinimo instituto paskirtis ir tikslai, kurių siekis yra ištaisyti faktines ir teises klaidas anksčiau priimtuose teismų sprendimuose (nutartyse).⁸² Juk proceso atnaujinimo tikslas, kaip ir teismų sprendimų ar nutarčių peržiūrėjimas apeliacinėje ir kasacinėje teismų instancijoje, yra užtikrinti, kad nebūtų įvykdytas teisingumas. Proceso atnaujinimas leidžia užtikrinti, kad nebūtų palikti galioti galimi neteisingi ir nepagrįsti teismo sprendimai tais atvejais, kai teismo padarytų faktinių ar teisinių klaidų nepavyko ištaisyti apeliacine ar kasacine tvarka. Bet kuris pareiškėjo nurodytas proceso atnaujinimo pagrindas privalo būti

---

⁷⁹ LAT CBS 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. I. „Gražuliai“, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Cit. op.* 65.

⁸² LAT CBS 2004 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. UAB „Medas“ v. UAB „Čeltaura“, Nr. 3K-3-458/2004, kat. 118.

analizuojamas visų bylos aplinkybių kontekste, siekiant išsiaiškinti ar jis leidžia protingai abejoti byloje priimtų teismo sprendimų ar nutarčių teisėtumu ir pagrįstumu.⁸³

Pažymėtina, nors pareiškėjo nurodytas pagrindas atnaujinti procesą civilinėje byloje turi būti nagrinėjamas visų bylos aplinkybių kontekste, tačiau pati galimybė reikšti naujus reikalavimus atnaujintoje byloje yra sąlygojama pagrindų, kuriais buvo atnaujinamas procesas jau išnagrinėtoje byloje. Tokiu būdu, atnaujintos bylos nagrinėjimas yra ankstesnio teismo sprendimo (nutarties) teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimas, atsižvelgiant į bylos atnaujinimo pagrindą, bet ne galimybė asmeniui bylinėtis iš naujo, patikslinant ieškinį, iš esmės pareiškiant naują reikalavimą, kurio siekis ir tikslas – asmeninių, subjektyvių interesų tenkinimas.

Galima daryti išvadą, kad nėra nuosekli teismų praktika pripažįstant ar vertinant aplinkybes, kuriomis siekiama atnaujinti procesą, nors LAT jurisprudencijoje vis pabrėžiama pozicija, kad: „bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos formuoti vienodai (nuosekliai, neprieštarinčiai) bendrosios kompetencijos teismų praktikai - būtent tokiai, kuri būtų grindžiama su Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais (bei kitais konstituciniais principais) neatskiriamai susijusia ir iš jų kylančia maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedencijas, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų.“⁸⁴

Visgi, net analogiškose situacijose pasitaiko atvejų, kai naujai paaiškėjusios aplinkybės požymiai yra vertinami skirtingai. Nevienareikšmės praktikos formavimas sukelia eilę problemų proceso dalyviams, nepaisant, kad įstatyminis reglamentavimas bei teismų praktika formuoja konkrečius naujai paaiškėjusios aplinkybės vertinamuosius kriterijus. Proceso dalyviai lieka teisiškai neapibrėžtoje padėtyje, nes prieštaringas aplinkybių vertinimas teisme bei skirtinga pareiškėjams keliami įrodinėjimo pareiga iki galo neužtikrina teismo priimamų sprendimų (nutarčių) motyvų. Tuo labiau, skirtingi, vieni kitiems prieštaraujantys teismų precedencijos sukuria pareiškėjams piktnaudžiavimo galimybę, kurie gali remtis jų atžvilgiu palankiais teismų precedencijomis. Teismų praktika pamažu krypta nuo įstatyme reglamentuotų imperatyvių teisės normų, tuo būdu, plėsdama naujai paaiškėjusios aplinkybės sampratą, suteikia pareiškėjams laisvę atnaujinti procesą po priimto teismo sprendimo (nutarties) įsiteisėjimo, kas sąlygoja teisinio apibrėžtumo ir sukurtos teisinės taikos nestabilumą.

⁸³ LAT CBS 2003 m. kovo 31 d. nutartis *c. b. J. A. v. UAB „Žaibas“*, Nr. 3K-3-399/2003, kat. 118.

⁸⁴ LAT CBS 2008 sausio 21 d. nutartis *c. b. J. Ž., J. S., UAB „Deklitis“ v. BAB „Statūna“* Nr. 3K-7-57/2008, kat. 124.2.2, 124.2.3.

3. Teisės normos aiškinimo sutapatinimas su naujai paaiškėjusia aplinkybe

Kokios aplinkybės gali būti kvalifikuojamos kaip naujai paaiškėjusios, ne kartą buvo konstatuota Aukščiausiojo Teismo praktikoje - įstatymo nuostatų ir teisės normų aiškinimai negali būti pripažįstami naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis CPK 366 straipsnio 1 d. 2 p. prasme.⁸⁵ LAT ne kartą yra išaiškinęs, kad įrodymai yra faktiniai duomenys, pateikti įstatymais numatytose įrodinėjimo priemonėse.⁸⁶ „Taikomo byloje įstatymo nuostatų turinio žinojimas yra reikalavimas skirtas teismui, bet ne įrodinėtinai aplinkybė. Preziumuojama, kad teisės aktų nustatytas konkrečių visuomeninių santykių reglamentavimas yra aiškus ir žinomas visiems asmenims, kurių veikla patenka konkretaus akto reglamentavimo sritį (įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo įstatymo sukeltamų pasekmių), todėl įstatymų nežinojimas negali būti proceso atnaujinimo pagrindas.“⁸⁷ Kaip pavyzdys pateikiama byla, kurioje pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl proceso atnaujinimo paaiškėjus naujoms esminėms bylos aplinkybėms, kurias grindė Lietuvių kalbos instituto aiškinamojo akto ankščiau priimtų teismų sprendimų išaiškinimu. Teismo nuomone, Lietuvių kalbos ekspertizės akte pateikiamas išaiškinimas atitinka bylos nagrinėjimo metu nustatytas aplinkybes, tačiau prašydamas atnaujinti procesą, pareiškėjas nurodo ne naujai paaiškėjusias aplinkybes, o pateikia naują, jau byloje nustatytų aplinkybių aiškinimą. „Naujas jau ištirtų ir įvertintų įrodymų vertinimas, prašant atnaujinti procesą, negalimas dėl įsiteisėjusio teismo sprendimo įgytų privalomumo ir neginčijamumo savybių, todėl negali būti pagrindas atnaujinti procesą. Teismas pažymėjo, kad ieškovas nepateikė įrodymų, patvirtinančių, kad naujai paaiškėjo esminę reikšmę turinčių aplinkybių, t. y. neįrodė pagrindo atnaujinti procesą.“⁸⁸

Taigi, teisės normos turinys, jos aiškinimas ir taikymas paprastai nėra įrodinėjimo dalykas. Jokie įrodymai neturi iš anksto nustatytos galios. Išimtis yra oficialūs rašytiniai įrodymai (*prima face*), kuriais patvirtintos aplinkybės pripažįstamos visiškai įrodytomis, iki jos nebus paneigtos kitu įrodymu, išskyrus liudytojų parodymus.

Atkreiptinas dėmesys, kad Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktas taikytinas ir tais atvejais, kai pareiškėjas suranda

⁸⁵ LAT CBS 2005 m. sausio 31 d. nutartis *c. b.* Vilniaus sentikių religinė bendruomenė v. V. V., N. V. ir kt., Nr. 3K-3-58/2005, kat. 124.2.2; LAT CBS 2005 m. kovo 14 d. nutartis *c. b.* V. V. v. Telšių apskrities viršinininko administracija ir kt., Nr. 3K-3-182/2005, kat. 124.2.2 ir kt.

⁸⁶ *Cit. op.* 10, Str. 177, 1 d.

⁸⁷ Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis Teismų praktika Nr. 26. Vilnius: Lietuvos Aukščiausias Teismas 2007; V. I. Teisinės informacijos centras 2007. P. 237.

⁸⁸ LAT CBS 2007 m. kovo 19 d. nutartis *c. b.* V. A. v. D. V., L. M., A. A., Nr. 3K-3-44/2007, kat. 124.2.9.

naujų įrodymų, patvirtinančių, kad paaiškėjo naujų esminių bylos aplinkybių. Tokie įrodymai turi atitikti reikalavimus, keliamus ir įrodymams, ir esminėms naujai paaiškėjusioms aplinkybėms. Įrodymuose įtvirtinta informacija turi turėti esminę reikšmę bylai, t. y. ji turi turėti neabejotiną teisinę svarbą jau išnagrinėtos bylos baigčiai, teismo sprendime padarytų išvadų dėl teisės normų aiškinimo ir taikymo pagrįstumui, be to, turi patvirtinti aplinkybes, kurios nebuvo ir neturėjo būti žinomos nagrinėjant bylą nei teismui, nei pareiškėjui. Vertinant, ar nauji įrodymai laikytini naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis, teismui būtina išsiaiškinti, ar nauji įrodymai, kurių pagrindu pareiškėjas prašo atnaujinti procesą, negalėjo būti pateikti anksčiau ne dėl pareiškėjo kaltės. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių metu neteisinga atsisakyti svarstyti kitą informaciją, esančią naujai gautose įrodinėjimo priemonėse, jeigu jos atitinka minėtus įstatymo nustatytus kriterijus, o informacijos turinys susijęs su ieškinio pagrindą sudarančiomis aplinkybėmis.⁸⁹

Taigi, LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje, priimtoje 2008 m. sausio 21 d., kryptama nuo iki šiol buvusios teismų praktikos. Teismas pasisakė, kad atnaujintoje civilinėje byloje galima iš naujo įrodinėti aplinkybes, kurios jau buvo nustatytos anksčiau priimtuose teismų sprendimuose toje pačioje byloje, jeigu tai būtina siekiant įvertinti naujai nurodytų aplinkybių įtaką teismo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui, nes priešingu atveju bus paneigta proceso atnaujinimo instituto paskirtis – ištaisyti ne tik teises, bet ir faktines klaidas anksčiau priimtuose teismų aktuose. Tokiu būdu, esant aiškiai įstatymo taikymo klaidai yra pripažįstama pagrindu atnaujinti procesą pagal CPK 366 straipsnio 1d. 2p. Šioje byloje išplėstinė teisėjų kolegija priėjo prie išvados, kad „naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto prasme negali būti laikoma įstatymų nuostatos, teisės normų aiškinimai, tačiau kasacinio teismo funkcijos ir paskirtis suponuoja, kad aiškios teisės taikymo (interpretavimo) klaidos atveju prioritetiškai saugotina vertybė yra teisingumo įvykdymas, pašalinant aiškią teisės taikymo (interpretavimo) klaidą, tokiu būdu ginant asmens teises ir pasiekiant civilinio proceso tikslų, nors procesas atnaujintas ir ne CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punkto pagrindu.“⁹⁰

CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punkto prasme procesas gali būti atnaujintas, kai pirmos instancijos teisme yra padaryta aiški teisės normos taikymo klaida. Tačiau įstatymas neatskleidžia, kokia teisės normos taikymo klaida kvalifikuotina kaip aiški. Teismas yra laisvas spręsti ir vertinti situaciją esant teisės normos taikymo klaidoms. Ar

---

⁸⁹ *Cit. op.* 82.

⁹⁰ *Ibid.*

teisės normos taikymo klaida yra esminė ir ar ja vadovaujantis galimas civilinio proceso atnaujinimas vadovaujantis CPK 366 straipsnio 1 d. 2 p., sprendžia prašymą atnaujinti procesą nagrinėjantis teismas. Pagrindas atnaujinti civilinį procesą gali būti teismo padaryta tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos klaida, tuo pačiu ji turi būti esminė, padaranti teismo sprendimą (nutartį) neteisėtą ir nepagrįstą.⁹¹ Aiški teisės taikymo klaida pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punktą kaip pagrindas atnaujinti civilinę bylą gali būti imperatyvios teisės normos netaikymas, vienareikšmiškos teisės normos nuostatos prasmės išaiškinimas netinkamai; neginčijamai neprotingas vertinamojo pobūdžio aplinkybių įvertinimas ir panašūs atvejai. Jeigu kuri nors teisės norma taikoma teismui naudojantis diskrecijos teise įvertinant bylos faktines aplinkybes, tai aiški teisės normos taikymo klaida gali būti pripažinta išimtinu atveju, neginčijamai nustatčius, kad teismas be jokio pateisinimo peržengė diskrecijos ribas ir dėl to teismo sprendimas yra aiškiai nepagrįstas ir neteisėtas.⁹²

Tokiu būdu, šioje byloje, LAT vėlgi plečia naujai paaiškėjusios aplinkybės ribas, nukrypdamas nuo paties suformuotos teismų praktikos, argumentuodamas siekiu įvertinti naujai nurodytų aplinkybių įtaką teismo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui, nes priešingu atveju bus paneigta proceso atnaujinimo instituto paskirtis – ištaisyti ne tik teisines, bet ir faktines klaidas anksčiau priimtuose teismų aktuose. Tačiau kodėl gi teismas nukrypo nuo formuojamos praktikos ir nepagrįstai išplėtė naujai paaiškėjusios aplinkybės sampratą? Ar negalėjo šioje byloje LAT atnaujinti proceso kitu įstatyme numatytu proceso atnaujinimo pagrindu? Vėlgi, LAT išvelgia išskirtinę situaciją ir tuo pateisina nukrypimą nuo susiklosčiusios teismų praktikos. Kuo gi netinkamas teisės normų taikymas yra tiek reikšmingas, kad teismas galėtų pateisinti nukrypimą nuo procesinių teisės normų, leisti proceso dalyviams nesilaikyti teisės normų reikalavimų, įgyvendinti savo teises išimtiniais būdais ir tuo būdu eilinį sykį sukurti išskirtinę situaciją?

Proceso atnaujinimo institutas yra įtvirtintas kaip išimtinė galimybė peržiūrėti įsiteisėjusį teismo sprendimą. Tuo pačiu proceso atnaujinimas, kaip galimybė naujai peržiūrėti sprendimą (nutartį) yra reglamentuojamas įstatyme numatytais pagrindais ir tiksliai nustatyta tvarka. Galimybė naujai peržiūrėti teismo sprendimą (nutartį) yra sąlygota proceso atnaujinimo tikslų, vienas kurių yra teisingumo užtikrinimas. Kitas civilinio proceso tikslų yra priimto teismo sprendimo (nutarties) stabilumo užtikrinimas. Nė vienas šių tikslų neturi prioriteto vienas kito atžvilgiu, jie yra teisinės sistemos

---

⁹¹ LAT CBS 2007 m. spalio 15 d. nutartis *c. b.* dėl juridinio fakto nustatymo, pareiškėjas L. L., Nr. 3K-3-392/2007, kat. 114.11, 124.2.9, 128.2.

⁹² LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis *c. b.* I. R. ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroras siekiant apginti viešą interesą, Nr. 3K-3-403/2008, kat. 124.2.2; 124.2.9; 124.3; 124.6.

vertybės, tad teismo pareiga užtikrinti šių vertybių nekonkurenciją, t.y. subalansuoti teismų praktiką taip, kad būtų užtikrintos abi minimos vertybės. Ir šioje ir kitose, anksčiau nagrinėtose bylose, teismo taikomos išimtys pažeidžia teisinės taikos pusiausvyrą, o tai sąlygoja teisinės sistemos nestabilumą.

Visi, be išimties, proceso dalyviai turi turėti galimybę ginti savo pažeistas teise, teisėtus interesus griežtai civilinio proceso normų nustatytose ribose, kurios negali būti plečiamos vienu ar kitu atvejais. Teisės doktrina bei Aukščiausiojo Teismo praktika akcentuoja, kad proceso atnaujinimą reglamentuojančios teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos atsižvelgiant į šio instituto tikslus bei jam keliamus uždavinius. Tai reiškia, kad ginčų sprendimas galimas atsižvelgiant civilinio proceso tikslų visumą, bet jokių būdu neišskiriant vieno tikslo aukščiau kitų, nepamiriant kitų teisės principų bei nesilaikant įstatyme numatytų formalių procesinių reikalavimų, kas suteiktu vienai proceso šaliai galimybę nesilaikyti proceso normų ir tuo pažeistu asmenų lygybės prieš įstatymą principą bei iškreiptu proceso atnaujinimo instituto esmę.

III. Dvigubo proceso problematika

Daugkartinis teismo sprendimų ir nutarčių peržiūrėjimas sukelia subjektų piktnaudžiavimo galimybe teismo procesu. Imperatyvi įstatymo norma numato, kad pakartotinas prašymas atnaujinti procesą tuo pačiu pagrindu yra negalimas.⁹³ Subjektų piktnaudžiavimo galimybės, pasinaudojant nevienareikšmiška naujai paaiškėjusios aplinkybės samprata, galimybė pažeisti imperatyvius įstatymo terminus, sukelia grupę problemų teismų praktikoje, kurios sprendžiamos nevienareikšmiškai. Kaip aptarta ankščiau, teismas pastatomas į situaciją, kurioje vardan teisingo ir teisėto teismo sprendimo teismas priima civilinio proceso išimtis, tuo pažeisdamas nusistovėjusią teisinę taiką tarp šalių bei pamindamas teismo sprendimo stabilumo principą.

Reiktu atsakyti į klausimą: kiek kartų proceso dalyviai turi galimybę inicijuoti to paties ginčo klausimą, kad būtų pasiektas teisingumas jų atžvilgiu ir kaip tai atsiliepia proceso koncentruotumo bei greito civilinio proceso užtikrinimui teismų praktikoje? Teisinis reglamentavimas, kai keliskart peržiūrimas įsiteisėjęs teismo sprendimas, nesiderina su teisinio apibrėžtumo principu, todėl CPK nenumato proceso dalyviams galimybės atnaujinti procesą siekiant pakartotinio bylos peržiūrėjimo. Anot Europos Žmogaus Teisių Teismo, nukrypimas nuo šių principų galimas tik išskirtinai esminėms ydingo teismo sprendimo klaidoms taisyti ir tik esant neginčijamoms ir įtikinančioms aplinkybėms.⁹⁴

LAT ne kartą yra pasisakęs, kad proceso atnaujinimo institutas privalo būti taikomas atsižvelgiant į proceso atnaujinimo tikslus bei teisės principus. Negalima proceso atnaujinimo instituto naudoti, kaip priemonę vilkinti priimtų teismo sprendimų (nutarčių) vykdymą ar dar syki pasibylinėti. Šalys negali piktnaudžiauti proceso atnaujinimo institutu bei privalo elgtis sąžiningai.⁹⁵

LAT jurisprudencija nustato skirtingą naujai paaiškėjusių aplinkybių vertinimo praktiką. Todėl nėra teisinio apibrėžtumo, nustatant kada viena ar kita aplinkybė pripažįstama tuo pačiu pagrindu. Tai sukelia teismams praktinių problemų taikant proceso atnaujinimo institutą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių praktikoje. Atkreiptinas dėmesys, kad CPK 374 straipsnio prasme prašymas atnaujinti procesą laikomas pakartotiniu tuo

---

⁹³ *Cit. op.* 10, Str. 347.

⁹⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Brumarescu v. Rumunija*, pareiškimo Nr. 28342/95; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Sovtransavto Holding v. Ukraina*, pareiškimo Nr. 48553/99.

⁹⁵ LAT CBS 2005 m. kovo 23 d. nutartis *c. b. L. U. v. Senamiesčio seniūnija*, Nr. 3K-3-188/2005, kat. 124.2.7,124.3.

atveju, jei jis yra grindžiamas tuo pačiu pagrindu, t. y. tomis pačiomis aplinkybėmis, kuriomis remiantis teismas jau buvo išnagrinėjęs bylą. Tačiau prašymas atnaujinti procesą civilinėje byloje nelaikomas pakartotiniu, jei pareiškėjas paduoda teismui prašymą, kurį jau atsisakyta priimti CPK 365 str. 1 d., 370 str. 1 d. pagrindais.

Pavyzdžiui, vienoje Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje pareiškėja kreipėsi su prašymu atnaujinti civilinį procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu, t. y. teikė teismui naują įrodymą.⁹⁶ LAT nagrinėdamas pareiškėjos prašymą atnaujinti procesą tuo pačiu pagrindu antrą sykį konstatavo, kad „iš esmės kasatorė nurodo tą pačią aplinkybę <...> tik ją įrodinėja kitu įrodymu. Pažymėtina, kad tuo pačiu pagrindu atnaujinti procesą galima prašyti tik vieną kartą.“ bei atkreipė dėmesį, kad „Nepaisant to ir atsižvelgiant į tai, kad kasatorė pateikė naują įrodymą nagrinėjamoje byloje teismai pagrįstai sprendė, ar jis galėtų patvirtinti esmines aplinkybes.“⁹⁷ Vadinas, teismas darė išvadą, kad byloje teismai pagrįstai sprendė ar naujai nurodytas įrodymas gali patvirtinti aplinkybę, dėl kurios kreipiamasi atnaujinti procesą antrą sykį. Reiškia, teismas iš esmės svarstė galimybę atnaujinti procesą, tik lieka neaišku koku būdu galimas proceso atnaujinimas, jei pareiškėja tuo pačiu pagrindu kreipėsi į teismą antrą kartą. Galimybę kreiptis antrą kartą eliminuoja CPK 374 straipsnis. Darytina išvada, kad šioje byloje teismas vertino pareiškėjos teikiamus įrodymus, nors iš esmės turėtų būti draudžiama priimti jos prašymą dėl proceso atnaujinimo. Tokiu būdu teismas suteikė pareiškėjai galimybę antrą sykį kreiptis į teismą tuo pačiu pagrindu, kas, kaip nagrinėta ankstesnėse bylose, suponuoja išimtį iš įstatyme numatyto imperatyvaus draudimo. Tad kyla klausimas, ar teismas laisvas interpretuoti CPK 366 straipsnio 1 d. 2 p. ribose (kas pasakyta ankstesnėse darbo dalyse), ar teismui suteikiama diskrecijos teisė nepaisyti bet kurios CPK normos (šiuo atveju CPK 374 str.)? Manytina, kad tokia teismo pozicija bei praktika tik sukuria prielaidą pareiškėjams ignoruoti įstatymo nustatytą imperatyvą bei teikti prašymus atnaujinti procesą neribotą kartų kiekį.

Štai, kitoje byloje, ankščiau nagrinėtoje šiame darbe, pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl proceso atnaujinimo, nuroydamas aplinkybę, kad rangos sutartis yra galimai tariamas sandoris. Tačiau šia aplinkybe buvo remtasi jau pirminio bylos nagrinėjimo metu. Atnaujinti procesą byloje pareiškėjas prašė paaiškėjus naujiems įrodymams, pagrindžiantiems jau minėtą aplinkybę. Nors CPK 374 straipsnis nustato, kad pakartotinis prašymas atnaujinti procesą negalimas, tačiau teismas proceso atnaujinimo bei pareiškimo priėmimo klausimą šiuo atveju sprendė teigiamai: „nors prašymas pateiktas tuo pačiu

---

⁹⁶ LAT CBS 2007 m. gegužės 31 d. nutartis *c. b. S. M. v. V. O.*, Nr. 3K-3-214/2007, kat. 124.2.2.

⁹⁷ *Ibid.*

teisiniu pagrindu (CPK 366 str. 1 d. 2 p.), bet faktinis pagrindas yra naujas, nes remiamasi faktu, jog nuginčyta rangos sutartis, ko anksčiau, paduodant prašymą dėl proceso atnaujinimo, nebuvo.⁹⁸ Tad lieka neaiškūs teismo motyvai, ar teismas atnaujiną procesą byloje remiantis naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis, ar naujai paaiškėjusiais faktais ir įrodymais, kurie pagrindžia šias naujai paaiškėjusias aplinkybes. Juk, CPK 366 straipsnio 1 d. 2 p. įtvirtinta imperatyvi teisės norma - proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Taigi, proceso atnaujinimas šio CPK straipsnio pagrindas galimas tik paaiškėjus naujai paaiškėjusiom aplinkybėm, kur nauji įrodymai sudaro minimos aplinkybės pagrindą. Reikia pastebėti, jei nauji įrodymai ir faktai sudaro naujai paaiškėjusios aplinkybės pagrindą, nors jie ir kinta, kinta naujai paaiškėjusios aplinkybės pagrindas, tačiau nekinta pati naujai paaiškėjusi aplinkybė. Tad esant tokiam teismo išaiškinimui, visais atvejais atsiradus naujiems įrodymams, nors jie bus skirti įrodinėti tą pačią naujai paaiškėjusią aplinkybę, pareiškėjas galės kreiptis į teismą su pakartotiniu prašymu atnaujinti procesą civilinėje byloje. Tokiu būdu galimas visiškas teisinio stabilumo bei apibrėžtumo paneigimas, nes pareiškėjai turės galimybę teikti parašymus atnaujinti procesą išnagrinėtoje byloje neribotą kartų kiekį. Juolab, kad tokia teismų praktika suponuotų kitą procesinių terminų problemą, trijų mėnesių termino atnaujinimas gali būti tęsiamas vėl ir vėl. Toks teismo atsisakymas taikyti normą dėl pakartotinio proceso atnaujinimo tik atveria galimybę proceso vilkinimui ir daugkartinio peržiūrėjimo galimybei.

Esant tokiai situacijai – tokiam teismo aiškinimui, ir šia byla pasinaudojus kaip LAT išaiškinimu galima sukurti situaciją, kuomet šalys galėtų reikšti naujus ieškinius, pažeidžiant procesinį reglamentavimą, t. y. pažeisti CPK 137 straipsnio 2 d. 4 p. ir reikšti ieškinį tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Atkreiptina, kad ieškinių pagrindas yra aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo reikalavimą CPK 135 straipsnio 1 d. 2 p. prasme. Tad, jei teismai, atsižvelgdami į nagrinėjamą bylą, pripažins kiekvieną naujai surastą įrodymą nauju faktiniu pagrindu, tai šalys vėlgi turės galimybę kreiptis į teismą keldami naujus ieškinius.

Kaip jau minėta, ši byla tuo pačiu pagrindu, dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių – dokumentų klastojimo faktų kvalifikavimu ir vertinimu, buvo atnaujinta net du kartus.⁹⁹ Šioje byloje ieškinyje buvo patenkintas iš dalies, atsižvelgiant į paties ieškovo kaltę, kur ieškovo nuostoliai buvo pripažinti dėl sudarytos rangos sutarties tariamo pobūdžio, nes ieškovas negalėjo tinkamai vykdyti rangos sutarties dėl

---

⁹⁸ LAT CBS 2007 m. balandžio 19 d. nutartis *c. b.* UAB „Utenos statybinės medžiagos v. IĮ „Gražuliai“, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124.2.2.

⁹⁹ *Cit. op.* 98.

atsakovo kaltės, kadangi pasibaigus nuomos sutarčiai, atsakovas laiku neperdavė nuomojamų patalpų. Siekiant atnaujinti procesą šioje byloje, pirmą kartą atsakovas rėmėsi naujai paaiškėjusia aplinkybe, kurioje nurodė, kad krovinio važtaraštis, kuriuo buvo tvirtinamas medienos pervežimas į atsakovo teritoriją ir kurio pagrindu buvo priteistos negautos pajamos ir iš esmės ginčijama pati rangos sutartis, buvo atmesta kaip neturinti reikšmės priimto teismo sprendimo teisėtumui, nes teismai nuostolių priteisimo faktą kildino iš pačios dar nenuginčytos rangos sutarties. Kad rangos sutartis būtų pripažinta negaliojančia, remiantis važtaraščio suklastojimo faktu, pareiškėjas buvo priverstas iškelti naują bylą. Teismui tenkinus ieškinį bei pripažinus negaliojančia rangos sutartį, pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl proceso atnaujinimo pirmoje byloje dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, nes teismo sprendimas, kuriuo nustatytas įpareigojimas atlyginti nuostolius, kilusius iš fiktyvios sutarties tapo nepagrįstu ir neteisėtu.

Reiktų atsakyti į klausimą, ar prasmingas toks ilgas ir daugkartinis bylinėjimasis teismuose? Aišku, vardan tiesos nustatymo byloje, kiekvienam besibylinėjančiam, nepaisant užtrukto laiko ir lėšų, aktualu įrodyti savo tiesą. Tačiau ar ne per didelė kaina? Ar nebūtu lengviau visą ilgai trunkanti bylinėjimąsi supaprastinti procesinių normų pagalba, nes pareiškėjas iš viso kreipėsi du kartus dėl proceso atnaujinimo CPK 366 str. 1 d. 2 p. pagrindu ir vieną sykį dėl rangos sutarties pripažinimo neteisėta, kad būtų pakeistas neteisėtas sprendimas pirmoje byloje. Taigi įskaitant pirminį ginčo nagrinėjimą visose instancijose, bylos atnaujinimo klausimą visose instancijose, naujos bylos iškėlimą ir atnaujintos bylos nagrinėjimą teismuose, pareiškėjas bylinėjosi net dešimt kartų tam, kad būtų apgintos jo teisės bei teisėti interesai. Nuo bylos iškėlimo iki galutinio teismo sprendimo įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip šešeri metai. Kyla klausimas, ar tikrai tokios plačios pareiškėjų daugkartinio sprendimo galimybės siekiant teisingumo, yra pateisinamos ir nenuvertina teismų autoriteto? Juk ši byla išskirtinė tuo, kad tik vien ieškovo (pareiškėjo) pastangomis buvo byloje nustatytas teisingumas. Asmenims yra sukuriamas nepasitikėjimas pirmaisiais teismų sprendimais bei regimybė, kad tik išnaudojus visas įstatymų numatytas galimybes, galima įvykdyti teisingumą.

Reikia pabrėžti, kad nagrinėjamu klausimu teismų praktika yra nevienareikšmiška. Ne visada teismai vertina pateiktus įrodymus, pagrindžiančius vieną ar kitą naujai paaiškėjusią aplinkybę, kaip pagrindą pakartotiniam proceso atnaujinimui. Kai kuriose bylose teismai atmeta prašymą atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nukreipdami pareiškėją reikšti ieškinį kitu pagrindu. Tik lieka neaiškūs tokios diferenciacijos kriterijai. Kuo motyvuojant vieną sykį teismas priima prašymą atnaujinti procesą, o kitu atveju pareiškėjui siūloma reikšti naują ieškinį? Štai vienoje LAT

nagrinėtoje byloje teismo nurodymas, kad „atsisakymas atnaujinti bylą šiuo pagrindu neužkerta kelio pareiškėjui kreiptis į teismą su nauju ieškiniu šiuo pagrindu“ kelia abejonių teismų praktikos vienodumo atžvilgiu.¹⁰⁰ Teismų praktikos nevienodumas sukuria situacija, kai pareiškėjas vienu ar kitu atveju nėra užtikrintas ar teismas priims prašymą atnaujinti procesą paaiškėjus naujiems faktams, ar pasiūlys kreiptis į teismą su kitu ieškiniu. Susiklosto situacija, kai iš vienos bylos kyla eilė ją lydinčių bylų, po kurių nagrinėjimo atskiruose procesuose ir įsiteisėjus teismų sprendimams, t. y. patvirtinus ar paneigus naujus faktus, pareiškėjas vėl grįžta su prašymu dėl proceso atnaujinimo. Ar nebūtų prasminga, siekiant proceso ekonomiškumo bei koncentruotumo, atnaujinti procesą ir įvertinti pareiškėjo nurodytas naujai paaiškėjusias aplinkybes, neatmetant prašymų ir nesukeliant daugkartinio bylinėjimosi. LAT ne kartą yra pabrėžęs, kad „proceso atnaujinimą reglamentuojančios teisės normos turi būti taikomos ne formaliai, bet atsižvelgiant į tai, kad paprastai galimybė atnaujinti procesą užbaigtoje byloje šaliai, kurios interesai pažeidžiami neteisėtu ar nepagrįstu sprendimu, yra vienintelė priemonė pašalinti asmens teisių ir interesų pažeidimus. Taigi pareiškėjo nurodytas proceso atnaujinimo pagrindas vertintinas bylos aplinkybių kontekste, siekiant išaiškinti, ar nurodytos aplinkybės leidžia protingai abejoti byloje priimtų teismo sprendimų (nutarčių) teisėtumu ir pagrįstumu. Tačiau bet kuriuo atveju šis civilinis procesinis institutas privalo būti taikomas atsižvelgiant ir į kitus proceso teisės principus: ekonomiškumą, koncentruotumą, protingumą ir pan.“¹⁰¹

Pažymėtina, jei pasikeičia ar naujai atsiranda aplinkybės, kurių pagrindu buvo priimtas teismo sprendimas (nutartis), suinteresuotas asmuo gali kreiptis su nauju ieškiniu. Teismų praktika akcentuoja, kad naujos aplinkybės yra pagrindas pareikšti naują ieškinį, bet ne naikinti sprendimą ar nutartį.¹⁰² Štai byloje, kurioje įsiteisėjus teismo sprendimui bei nustačius pareiškėjui nedarbingumą, teismas konstatavo: „Kadangi nurodoma aplinkybė atsirado po apeliacinės instancijos nutarties priėmimo, t.y. bylą užbaigus įsiteisėjusiu teismo sprendimu, ja remiantis bylos procesas negalėtų būti atnaujinamas. Tačiau ši naujai po teismų procesinių sprendimų įsiteisėjimo atsiradusi aplinkybė suteikia pagrindą ieškovui ginant savo teises kreiptis į teismą su nauju ieškiniu.“¹⁰³

---

¹⁰⁰ LAT CBS 2006 m. birželio 1 d. nutartis c. b S. T., A. T. v. UAB „Stikšas“, UAB „Akmenės kuras“, Nr. 2-311/2006, kat. 124.2.2., 124.2.6.

¹⁰¹ LAT CBS 2008 sausio 21 d. nutartis c. b. J. Ž., J. S., UAB „Deklitis“ v BAB „Statūna“ Nr. 3K-7-57/2008, kat. 124.2.2, 124.2.3.

¹⁰² MIKELĖNAS, V. *Civilinis procesas. Antroji dalis*. Vilnius: Justitia, 1997 m., p. 283.

¹⁰³ LAT CBS 2004 m. balandžio 21 d. nutartis c. b P.B. v. UAB "NORD/LB gyvybės draudimas", Nr. 3K-3-249/2004, kat. 37.6, 117, 118.

Bet kuriuo atveju, pirmiausia reiktų atsižvelgti į naujai paaiškėjusių aplinkybių daromą įtaką įsiteisėjusiam teismo sprendimui. Tuo atveju, jei naujai pareiškėjo iškeltoje byloje būtų patenkinti visi reikalavimai ir pirmosios bylos sprendimas taptų visiškai neteisėtu ir nepagrįstu, todėl iš naujo reiktų spręsti bylos atnaujinimo civiliniame procese klausimą, o tuo tarpu būtų sugaišta daug proceso dalyvių pastangų, laiko ir kaštų, kad būtų pasiektas bylinėjimosi tikslas. Tai nesiderintų su operatyvumo ir koncentruotumo principais. Be to, anot įstatymo leidėjo, geriausia patikėti atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą tam teismui, kurio sprendimas turėtų būti pakeistas ir kuris geriausiai žino bylos aplinkybes ir atlieka pagrindinį vaidmenį tiriant faktines bylos aplinkybes procese. Todėl, sprendžiant bylos atnaujinimo klausimą, bet kuris pareiškėjo nurodytas proceso atnaujinimo pagrindas privalo būti analizuojamas visų bylos aplinkybių kontekste, siekiant atsakyti į klausimą, ar pareiškėjo nurodytas proceso atnaujinimo pagrindas leidžia protingai abejoti priimtų teismo sprendimų teisėtumu ir pagrįstumu.¹⁰⁴ Ir tik tuo atveju, jei būtų nustatyta, kad procesas negali būti atnaujintas, nes nurodyta aplinkybė atsirado vėliau, arba pasikeitė teisiniai santykiai, dėl kurių buvo priimtas išteisėjęs teismo sprendimas (nutartis), naujo ieškinio iškėlimas būtų optimalus variantas.

Autoriaus nuomone, vertėtų eliminuoti daugkartinio peržiūrėjimo galimybę civiliniame procese. Juo labiau, kad šiuo metu galiojantis CPK numato eilę būdų apginti pažeistas teises. Teismai netūrėtų savo procesinius sprendimus motyvuoti bylos aktualumu bei išimtinumu. Naujai paaiškėjusios aplinkybės ir jų daromas poveikis teismo sprendimo (nutarties) teisėtumui turėtų būti įrodinėjamos ir vertinamos ne naujų ieškinių pagalba, o sprendžiant proceso atnaujinimo klausimą. Atkreiptinas dėmesys, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja *res judicata* galią, jis tampa privalomas visiems fiziniams ir juridiniams asmenims bei vykdytinas visoje šalies teritorijoje. Įgyvendinant įsiteisėjusiame teismo sprendime nustatytas teises ir pareigas, formuojasi nauji teisiniai santykiai, kuriuose dalyvauja asmenys, nesusiję su išnagrinėta byla. Pakeitus įsiteisėjusį teismo sprendimą, gali būti pažeisti naujų santykių dalyvių teisėti lūkesčiai ir interesai. Siekiant užtikrinti normalią civilinių santykių raidą, kuriai būtinas stabilumas, reikalingas teisinis tikrumas, pasitikėjimas įsiteisėjusiais teismo sprendimais. Atnaujinus procesą tokiu sprendimu užbaigtoje byloje, atsiranda teisinis neapibrėžtumus, nes joje išspręsto šalių teisinės padėties klausimo sprendimas vėl tampa neaiškus. Tad proceso atnaujinimo institutas civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstamas išimtinu būdu įsiteisėjusiems teismų sprendimams peržiūrėti ir juo negalima piktnaudžiauti bei naudotis kaip daugkartinio peržiūrėjimo galimybe keliskart kreipiantis tuo pačiu pagrindu.

---

¹⁰⁴ LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. A. M. v. Panevėžio AVA, Nr. 3K-3-376/2005, kat. 124.2.2.

Išvados

1. Proceso atnaujinimo tikslas yra nustatyti materialiąją tiesą byloje bei ją nagrinėjant iš naujo, atsižvelgiant į proceso atnaujinimo pagrindą, kuris nulemia naujo teisingo sprendimo (nutarties) priėmimą. Taip eliminuojamas neteisingas sprendimas. Proceso atnaujinimo atveju, įsiteisėję teismo sprendimai negali būti keičiami arba naikinami ir priimami nauji dėl juose esančių teismo klaidų. Atnaujinus procesą byloje, užbaigtoje įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi) dėl proceso atnaujinimo pagrindų, gali būti nustatoma kitokia tiesa, nei nustatyta įsiteisėjusioje teismo nutartyje (sprendime). Tai sąlygoja įsiteisėjusio teismo sprendimo ar nutarties pakeitimą, panaikinimą ir naujo sprendimo priėmimą. Vadinasi, įstatyme nustatytu proceso atnaujinimo pagrindu turi būti tokie juridiniai faktai, kurie nėra teismo klaidos bei bylos nagrinėjimo metu objektyviai egzistavo, tačiau nebuvo ir negalėjo būti žinomi bylą nagrinėjančiam teismui, šalims ir kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims.

2. Naikinamojo termino procesui atnaujinti nustatytas penkerių metų terminas. Naujajame CPK naikinamasis terminas nuo dešimties metų buvo sutrumpintas perpus vardan proceso koncentruotumo bei operatyvumo. Todėl vardan teisingumo teismai taiso CPK spragas, remdamiesi teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais. Praktika rodo, kad sutrumpintas proceso atnaujinimo naikinamasis terminas nepakankamai efektyviai sąveikauja su kitais procesiniais terminais. Tačiau, pripažinus, kad yra išskirtinių, situacijų, reiktų įstatymo pagalba reglamentuoti specialų klaidų taisymo mechanizmą, neisiantį su prašymų atnaujinti procesą terminais, numatant, kaip išimtį bei nustatant tikslius išimties nustatymo kriterijus, idant būtų išvengta piktnaudžiavimo teise.

3. Analogiškose situacijose pasitaiko atveju, kai naujai paaiškėjusios aplinkybės požymiai yra vertinami skirtingai. Nevienareikšmės praktikos formavimas sukelia eilę problemų proceso dalyviams, nepaisant, kad įstatyminis reglamentavimas bei teismų praktika formuoja konkrečius naujai paaiškėjusios aplinkybės vertinamuosius kriterijus. Proceso dalyviai lieka teisiškai neapibrėžtoje padėtyje, nes prieštaringas aplinkybių vertinimas teisme bei skirtinga pareiškėjams keliamo įrodinėjimo pareiga iki galo neužtikrina teismo priimamų sprendimų (nutarčių) motyvų. Tuo labiau, skirtingi, vieni kitiems prieštaraujantys teismų precedentai sukuria pareiškėjams piktnaudžiavimo galimybę, kurie gali remtis jų atžvilgiu palankiais teismų precedentais. Teismų praktika pamažu krypsta nuo įstatyme reglamentuotų imperatyvių teisės normų, tuo būdu, plėsdama naujai paaiškėjusios aplinkybės sampratą, suteikia pareiškėjams laisvę

atnaujinti procesą po priimto teismo sprendimo (nutarties) įsiteisėjimo, kas sąlygoja teisinio apibrėžtumo ir sukurtos teisinės taikos nestabilumą.

4. Proceso atnaujinimo institutas yra įtvirtintas kaip išimtinė galimybė peržiūrėti įsiteisėjusį teismo sprendimą. Tuo pačiu proceso atnaujinimas, kaip galimybė naujai peržiūrėti sprendimą (nutartį) yra reglamentuojamas įstatyme numatytais pagrindais ir tiksliai nustatyta tvarka. Galimybė naujai peržiūrėti teismo sprendimą (nutartį) yra sąlygota proceso atnaujinimo tikslų, vienas kurių yra teisingumo užtikrinimas. Kitas civilinio proceso tikslų yra priimto teismo sprendimo (nutarties) stabilumo užtikrinimas. Nė vienas šių tikslų neturi prioriteto vienas kito atžvilgiu, jie yra teisinės sistemos vertybės, tad teismo pareiga užtikrinti šių vertybių nekonkurenciją, t.y. subalansuoti teismų praktiką taip, kad būtų užtikrintos abi minimos vertybės.

5. Vertėtų eliminuoti daugkartinio peržiūrėjimo galimybę civiliniame procese. Juo labiau, kad šiuo metu galiojantis CPK numato eilę būdų apginti pažeistas teises. Teismai netūrėtų savo procesinius sprendimus motyvuoti bylos aktualumu bei išimtinumu. Naujai paaiškėjusios aplinkybės ir jų daromas poveikis teismo sprendimo (nutarties) teisėtumui turėtų būti įrodinėjamos ir vertinamos ne naujų ieškinių pagalba, o sprendžiant proceso atnaujinimo klausimą.

Literatūra:

Tesės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais iki 2006 m. birželio 1 d.). Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2006 m. rugsėjo 21 d.). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2007 m. birželio 7 d.). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
4. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais iki 2007 m. gruodžio 21 d.). Valstybės žinios. 1994 m., Nr. 46-851;
5. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 1998 m., Nr. 112-3106;
6. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 1994 m., Nr. 93-1809;
7. Civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 1964 m., Nr. 19-139;
8. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995 m., Nr. 40-987.

Specialioji literatūra

1. ABRAMOVAS, S. Civilinis procesas. – 1948.
2. BIRMONTIENĖ, T., JARAŠIŪNAS, E., KŪRIS, E., MAKSIMAITIS, M., MESONIS, G., NORMANTAS, A., PUMPUTIS, A., VAITIEKIENĖ, E., VIDINSKAITĖ, S., ŽILYS, J. Lietuvos konstitucinė teisė: Vadovėlis.-Vilnius. Lietuvos Teisės Universiteto Leidybos centras, 2001.
3. DRIUKAS, A., JOKUBAUSKAS, Č., KOVEROVAS, P., LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V.,

- ŽĖRUOLIS, J., ČAPSKIS, M. Lietuvos TSR civilinio proceso kodekso komentaras. – Mintis, Vilnius, 1980.
4. LAUŽIKAS,, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. II d.
  5. MAČYS, V. I. Civilinio proceso paskaitos. Teisių fakulteto leidinys, 1924.
  6. MIKELĖNAS, V. Civilinis procesas. Pirma dalis. Vilnius: Justitia, 1997 m.
  7. NEKROŠIUS, V., Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Justitia, Vilnius 2002.
  8. NEKROŠIUS, V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002 m.
  9. NEKROŠIUS, V. Teisingo sprendimo sąvoka civilinio proceso mokyklose. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2.
  10. VALANČIUS, V., VIŠINSKIS, V., Civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia. 2004.
  11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai“, Nr. 1-2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.
  12. Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis Teismų praktika Nr. 13. Vilnius: Lietuvos Aukščiausias Teismas 2007; V. Į. Teisinės informacijos centras 2007.
  14. *Хрестоматия по гражданскому процессу. Городец. Москва 1996. (ЕНГЕЛМАН И. Е. Курс русского гражданского судопроизводства).*

Teismų sprendimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 7-254.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 36-1292
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 4,165 straipsnių atitikties Konstitucijai. Byla Nr. 26/07.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Brumarescu v. Rumunija, pareiškimo Nr. 28342/95*.

5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Sovtransavto Holding v. Ukraina, pareiškimo Nr. 48553/99*.
6. LAT CBS 2001 m. vasario 21 d. nutartis *c. b. J. M. v Kretingos rajono savivaldybė*, Nr. 3K-3-183/2001, kat. 118.
7. LAT CBS 3K-3-803/2002
8. LAT CBS 2003 m. vasario 26 d. nutartis *c. b. L. C. S. v M. G., K. B., D. B. ir kt.*, Nr. 3K-3-229/2003, kat. 118.
9. LAT CBS 2003 m. kovo 10 d. nutartis *c. b. S. Š. v. L. N.*, Nr. 3K-3-327/2003, kat. 118.
10. LAT CBS 2003 m. spalio 22 d. nutartis *c. b. AB „Krekenavos agrofirma“ v. AB „Ūkio bankas“*, Nr. 3K-3-994/2003, kat. 118.
11. LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis *c. b. J. A. v. AB „Žaibas“*, Nr. 3K-7-522/2004., kat. 118.
12. LAT CBS 2004 m. balandžio 14 d. nutartis *c. b. AB "Turto bankas" v. A.Sinkevičienė*, Nr. 3K-3-233/2004, kat. 118.
13. LAT CBS 2004 m. sausio 12 d. nutartis *c. b. V. K., V. V. v Z. M., J. J.* Nr. 3K3-20/2004, kat. 118.
14. LAT CBS 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis *c. b. A. U. v. Antstolis D. S.*, Nr. 3K-3-692/2004., kat. 118.
15. LAT CBS 2004 m. kovo 1 d. nutartis *c. b. BUAB „Saulėtekis“ prezidentė I. K. v. UAB „Kauno baldai“*, Nr. 3K-3-46/2004, kat 124.2.2.
16. LAT CBS 2004 m. lapkričio 4 d. nutartis *c. b. J. A. v. AB „Žaibas“*, Nr. 3K-7-522/2004, kat 124.2.2.
17. LAT CBS 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis *c. b. V. V. v. V. G.*, Nr. 3K-3-621/2004, kat 124.2.2.
18. LAT CBS 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis *c. b. A. U. v. Antstolis D. S.*, Nr. 3K-3-692/2004, kat. 118.
19. LAT CBS 2004 m. rugsėjo 20 d. nutartis *c. b. UAB „Medas“ v. UAB „Čeltaura“*, Nr. 3K-3-458/2004 , kat. 118.
20. LAT CBS 2004 m. balandžio 21 d. nutartis *c. b. P.B. v. UAB "NORD/LB gyvybės draudimas"*, Nr. 3K-3-249/2004, kat. 37.6, 117, 118.
21. LAT CBS 2005 m. kovo 14 d. nutartis *c. b.* Nr. 3K-3-183/2005, kat. 124.2.2.
22. LAT CBS 2005 m. kovo 14 d. nutartis, *c. b. R. V. v R. M.*, bylos Nr. 3K-3-183/2005, kat 124.2.2.
23. LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis *c. b. A. M. v. Panevėžio AVA*, Nr. 3K-3-376/2005, kat 124.2.2.

24. LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis *c. b.* A. M. v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-376/2005, kat. 124.2.2.
25. LAT CBS 2005 m. sausio 31 d. nutartis *c. b.* Vilniaus sentikių religinė bendruomenė v. V. V., N. V. ir kt., Nr. 3K-3-58/2005, kat. 124.2.2.
26. LAT CBS 2005 m. kovo 14 d. nutartis *c. b.* V. V. v. Telšių apskrities viršininko administracija ir kt., Nr. 3K-3-182/2005, kat. 124.2.2.
27. LAT CBS 2005 m. kovo 23 d. nutartis *c. b.* L. U. v. Senamiesčio seniūnija, Nr. 3K-3-188/2005, kat. 124.2.7,124.3.
28. LAT CBS 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis *c. b.* A. M. v. Panevėžio AVA, Nr. 3K-3-376/2005, kat. 124.2.2.
29. LAT CBS 2006 m. birželio 19 d. Nutartis *c. b.* UAB „Vytauto parkas“ v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-415/2006, kat. 124,-.2.2, 124.6(S).
30. LAT CBS 2006 m. gegužės 29 d. nutartis *c. b.* B. J. v. UAB „Lietgalis“, Nr. 3K-3-356/2006, kat. 124.2.2 (S).
31. LAT CBS 2006 m. gegužės 17 d. nutartis *c. b.* J. O. v. E. M. , J. A. ir J. A. Nr. 3K-3-346/2006, kat. 124.2.7 (S).
32. LAT CBS 2006 m. gegužės 17 d. nutartis *c. b.* J. O. v. Kauno AVA, E. L., A. M. Nr. 3K-3-346/2006, kat. 124.2.7.
33. LAT CBS 2007 m. gegužės 8 d. nutartis *c. b.* T. J., J. R. v. D. Ž., Nr. 3K-3-198/2007, kat. 124.2.2.
34. LAT CBS 2007 m. balandžio 18 d. nutartis *c. b.* M. M. v. J. O., J. B., V. B., A. V., Nr. 3K-3-67/2007, kat. 124.2.2.
35. LAT CBS 2007 m. balandžio 19 d. nutartis *c. b.* UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. Į. „Gražuliai“, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2.
36. LAT CBS 2007 m. kovo 19 d. nutartis *c. b.* V. A. v. D. V., L. M., A. A., Nr. 3K-3-44/2007, kat. 124.2.9.
37. LAT CBS 2007 m. spalio 15 d. nutartis *c. b.* dėl juridinio fakto nustatymo, pareiškėjas L. L., Nr. 3K-3-392/2007, kat. 114.11, 124.2.9, 128.2.
38. LAT CBS 2007 m. gegužės 31 d. nutartis *c. b.* S. M. v. V. O., Nr. 3K-3-214/2007, kat. 124.2.2.
39. LAT CBS 2008 sausio 21 d. nutartis *c. b.* J. Ž., J. S., UAB „Deklitis“ v. BAB „Statūna“ Nr. 3K-7-57/2008, kat. 124.2.2, 124.2.3.
40. LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis *c. b.* I. R. ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroras siekiant apginti viešą interesą, Nr. 3K-3-403/2008, kat. 124.2.2; 124.2.9; 124.3; 124.6.

41. Lietuvos apeliacinio teismo CBS 2006 m. birželio 01 d. nutartis *c. b* S. T., A. T. v. UAB „Stiklas“, UAB „Akmenės kuras“, Nr. 2-311/2006, kat. 124.2.2., 124.2.6.

Internetinės svetainės:

1. <http://www.lat.litlex.lt>
2. <http://www.lrs.lt>
3. <http://www.lat.lt>.

Santrauka

Pasirinktoji darbo tema kiekvienam iš mūsų aktuali, kaip vienas iš žmogaus teisių apsaugos mechanizmo elementų. Procesu atnaujinimas - tai išimtinė įsiteisėjusių teismų sprendimų ir nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma. Įtvirtinant proceso atnaujinimo institutą siekiama to paties tikslo, kaip ir pakopinėje teismų sprendimų ir nutarčių pagrįstumo kontrolėje – užtikrinti, kad būtų įvykdytas teisingumas. Procesu atnaujinimas sudaro galimybę ištaisyti teises klaidas ir tokiu būdu apginti ir privatų ginčo šalies ir viešą interesą. Dėl šių priežasčių tema aktuali kaip praktinio pažinimo dalykas.

Šiame darbe nagrinėjamas civilinio proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių esminių aplinkybių institutas ir siekiama kiek įmanoma išsamiai, visapusiškai bei argumentuotai apžvelgti Lietuvos teismų praktiką, taikant proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių instituto nuostatas.

Darbo tikslas – analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką atskleisti civilinio proceso atnaujinimo instituto esmę bei praktines jo taikymo problemas ir tendencijas.

Atsižvelgiant į tai, nagrinėjama aptariamo instituto samprata, raida Lietuvos teisės sistemoje, analizuojama naujai paaiškėjusių aplinkybių samprata, šių aplinkybių pripažinimo naujai paaiškėjusiomis įstatymo leidėjo nustatytos sąlygos bei jų įvardijimas teismų praktikoje. Taip pat analizuojama šių aplinkybių reikšmė ginant viešąjį interesą. Paskutiniojoje darbo dalyje nagrinėjama proceso atnaujinimo pasekmės bei problematika teismų praktikoje.

Rašant darbą remiamasi teorine moksline literatūra bei konkrečiais pavyzdžiais iš teismų praktikos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais bei konstitucine doktrina.

Summary

The paper's selected topic is relevant to everyone of us as one of the elements of the human rights protection mechanism. Procedural renewal is an exceptional form in the control of the legality and legitimacy of the *res judicata* decisions and rulings of the courts. By fortifying the institution of procedural renewal the same goal is sought, like in the stepped control of the legitimacy of the decisions and rulings of the courts, to ensure that justice be done. Procedural renewal creates an opportunity to correct legal mistakes and in this way to also defend the private interests of the parties to the dispute and the public interest. Due to these reasons the topic is relevant as an object of practical knowledge.

This paper examines the institution of civil procedure renewal due to newly emerged crucial circumstances and seeks, as far as possible, to thoroughly, comprehensively, and in a reasoned manner survey the practice of Lithuania's courts in applying the provisions of the institution of procedural renewal due to newly emerged circumstances.

The paper's aim is, in analysing the practice of the Supreme Court of Lithuania, to reveal the essence of the institution of civil procedure renewal as well as the practical problems and tendencies in its application.

In light of this, the conception and development of this institution in Lithuania's legal system are examined and the conception of newly emerged circumstances, the conditions, established by the legislature, for the recognition of circumstances as newly emerged, and their naming in court practice are analysed. The significance of these circumstances in defending the public interest is also analysed. The last part of the paper examines the consequences and problems of procedural renewal in court practice.

In writing this paper theoretical scientific literature and specific examples from court practice, the clarifications of the Supreme Court of Lithuania, and constitutional doctrine were used.